

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden. 1

*0: EK

*1: 2002-2003

*2: 2

*3: Word97

*4: 2de vergadering

*5: Dinsdag 1 oktober 2002

*6: 13.30 uur

**

Voorzitter: Braks

Tegenwoordig zijn 66 leden, te weten:

Baarda, Van de Beeten, Bemelmans-Videc, Van den Berg, Bierman, Bierman-Beukema toe Water, De Blécourt-Maas, De Boer, Boorsma, Braks, Broekers-Knol, Van den Broek-Laman Trip, Van Bruchem, Castricum, Dees, Doesburg, Dölle, Van Eekelen, Eversdijk, Van Gennip, Ginjaar, Hessing, Hofstede, Holdijk, Van den Hul-Omta, Jaarsma, De Jager, Jurgens, Ketting, Kneppers-Heijnert, Van der Lans, Van Leeuwen, Lemstra, Van der Linden, Lodders-Elfferich, Luijten, Lycklama à Nijeholt, Meindertsma, Pastoor, Le Poole, Pormes, Rabbinge, Roscam Abbing-Bos, Rosenthal, Ruers, Van Schijndel, Schoondergang-Horikx, Schuurman, Schuyer, Stekelenburg, Swenker, Tan, Terlouw, Van Thijn, Timmerman-Buck, Varekamp, Ter Veld, De Vries, Van Vugt, Walsma, Werner, Witteveen, Woldring, De Wolff, Wolfson en Zwerver,

en de heren Korthals, minister van Defensie, en Van der Knaap, staatssecretaris van Defensie.

**

*N

De **voorzitter**: Ik deel aan de Kamer mede dat zijn ingekomen berichten van verhindering van de leden:

Stevens en Maas-de Brouwer, wegens verblijf buitenslands, ook volgende week;

Kohnstamm en Platvoet, wegens ziekte;

De Beer en Van Heukelum, wegens verblijf buitenslands.

**

Deze berichten worden voor kennisgeving aangenomen.

De **voorzitter**: Ingekomen is een beschikking van de voorzitters van de Eerste en van de Tweede Kamer der Staten-Generaal houdende aanwijzing van vertegenwoordigers en plaatsvervangend vertegenwoordigers in de Parlementaire Vergadering van

de Raad van Europa. Aangewezen als lid zijn de heren Eversdijk, Van der Linden, Dees en Jurgens, allen lid van de Eerste Kamer der Staten-Generaal, en de heren Blaauw, Van Winsen en Janssen van Raay, allen lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal. Als plaatsvervangend vertegenwoordiger zijn aangewezen mevrouw Zwerver, lid van de Eerste Kamer der Staten-Generaal, mevrouw De Vries en de heren Duivesteijn, Timmermans, Çörüz, Kortenhorst en Zvonar, allen lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal. De beschikking ligt op de griffie ter inzage.

**

Deze beschikking wordt voor kennisgeving aangenomen.

De **voorzitter**: De ingekomen stukken staan op een lijst, die in de zaal ter inzage ligt. Op die lijst heb ik voorstellen gedaan over de wijze van behandeling. Als aan het einde van de vergadering daartegen geen bezwaren zijn ingekomen, neem ik aan, dat de Kamer zich met de voorstellen heeft verenigd.

**

(Deze lijst is, met de lijst van besluiten, opgenomen aan het einde van deze editie.)

*B

!Provinciewet!

Aan de orde is een **proceduredebat** naar aanleiding van het besluit van het College van senioren om het wetsvoorstel Wijziging van de Provinciewet in verband met vermindering van het aantal leden van provinciale staten en gedeputeerde staten (27214) niet op korte termijn te agenderen voor plenaire behandeling.

*N

Mevrouw **Lycklama à Nijeholt** (PvdA): Voorzitter. De heer Witteveen is zonet vertrokken met een migraineaanval; vandaar dat ik in dit debat het woord overneem.

Mijn fractie heeft op dit proceduredebat aangestuurd. Wij vinden dat de huidige situatie, die in het College van senioren is besproken, eigenlijk niet kan. Het wetsvoorstel is klaar voor afhandeling. In zijn brief zegt de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties dat hij helemaal klaar is om dit wetsvoorstel te verdedigen. Er bereiken ons allerlei brieven uit de provincies dat uitstel van deze wet ernstige consequenties heeft voor het maken van hun plannen. Men komt erdoor in financiële moeilijkheden.

Er is geen enkele belemmering om het wetsvoorstel af te handelen. Partijen die ertegen zijn, stemmen dan toch gewoon tegen en wie ervoor is, stemt voor. Dan weten wij waar wij aan toe zijn. Nu wordt het naar mijn gevoel om oneigenlijke redenen naar de

toekomst verschoven. Dat geeft geen helderheid naar buiten toe. Het is niet goed voor onze Kamer. Ik kan mij niet voorstellen dat dit de beoogde nieuwe politiek is van de nieuwe coalitie.

*N

De heer **Ruers** (SP): Mijnheer de voorzitter. De agenda van onze Kamer vermeldt dat wij vandaag een proceduredebat voeren over het wetsvoorstel Wijziging van de Provinciewet in verband met vermindering van het aantal leden van provinciale staten en gedeputeerde staten. Dat is merkwaardig, want hoe men ook zoekt in het Reglement van orde van onze Kamer, het onderwerp "procedurevergadering" zal men er niet in vinden. Er is dus iets aan de hand.

Het huidige wetsvoorstel -- ik ga het niet inhoudelijk behandelen -- is op 12 juni van het vorige jaar in de Tweede Kamer aangenomen met steun van de paarse fracties van PvdA, VVD en D66. De overige partijen stemden ertegen. Vervolgens heeft deze Kamer zich in de commissie over het wetsvoorstel gebogen. Ik som het even op. Het voorlopig verslag dateert van 9 oktober vorig jaar. De memorie van antwoord kwam op 20 december. Het nader voorlopig verslag was van 8 februari van dit jaar en de nadere memorie van antwoord van 20 maart. Op 26 maart kwam, zoals dat hoort, het eindverslag van de betreffende commissie. Dat verslag vermeldt: "Na kennisneming van de nadere memorie van antwoord acht de commissie de openbare behandeling van dit wetsvoorstel voldoende voorbereid." Dat past ook bij artikel 62, lid 2, van het Reglement van orde van deze Kamer. Dat zegt namelijk: "Met het uitbrengen van een eindverslag geeft de commissie uitdrukkelijk te kennen het wetsvoorstel gereed te achten voor openbare behandeling."

Nu de commissie op 26 maart, dus ruim een half jaar geleden, op deze manier te kennen heeft gegeven het voorstel gereed te achten voor openbare behandeling, mocht men verwachten dat die openbare behandeling kort daarna of althans binnen een redelijke termijn zou plaatsvinden. Nu kan men toegeven dat er de afgelopen zomer een bijzondere omstandigheid aan de orde was, namelijk de verkiezingen van 15 mei en daarna de vorming van een nieuwe regering. Dat deze Kamer tegen die achtergrond het wetsvoorstel op 23 april controversieel verklaarde, is best te begrijpen. De tijd schrijdt echter voort. Inmiddels is er een nieuwe regering die al geruime tijd op stoom is. Daarom dient deze Kamer haar wettelijke taak als medewetgever gewoon voort te zetten. De minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties heeft eerst in zijn brief van 3 september -- de vorige spreekster memoreerde dat al -- de Kamer verzocht om het wetsvoorstel op korte termijn te agenderen. Daarna heeft hij bij brief van 18 september nog een keer aandacht gevraagd voor de zaak en is hij nader ingegaan op de mogelijke samenhang van het onderhavige wetsvoorstel met het wetsvoorstel Dualisering provinciebestuur dat momenteel in de Tweede Kamer aanhangig is. De minister geeft daarin aan dat naar zijn mening de Eerste Kamer niet hoeft te wachten op het wetsvoorstel inzake de dualisering. Anders gezegd: het standpunt van de regering is helder en

duidelijk dat dit wetsvoorstel met spoed moet worden afgehandeld.

Vervolgens vindt er echter opnieuw een merkwaardig feit plaats. De commissie buigt zich weer over het wetsvoorstel ter bepaling van de datum voor het plenaire debat. De commissie blijkt verdeeld te zijn en komt niet tot de bepaling van een datum. Vervolgens wordt de hete aardappel doorgeschoven naar het College van senioren. Daar vindt een soortgelijk debat plaats en wordt er opnieuw geen consensus bereikt. Wel wordt duidelijk dat kennelijk de meerderheid van de leden van deze Kamer, althans afgaande op de opvattingen van de verschillende fracties en het tellen van de leden van deze fracties, voor een uitstel voor onbepaalde tijd is van de behandeling van het wetsvoorstel. Het college beseft echter ook dat een dergelijk impliciet besluit tot uitstel voor onbepaalde tijd staatsrechtelijk niet helemaal kosjer is en besluit om hier dan toch maar in de openbaarheid over te spreken. Vandaar dit proceduredebat hier en nu.

Ik heb het tot nu toe over de voorgeschiedenis gehad. Het is een heel merkwaardige ontwikkeling. Ik heb het proberen na te zoeken in de handboeken, maar een dergelijke ontwikkeling ben ik daarin niet tegengekomen. De kwestie wordt daarna nog navranter. Afgelopen vrijdag bereikte mij per e-mail een bericht van de CDA-fractie. Daarin wordt gemeld dat de CDA-fractie enerzijds ervoor zal pleiten om de behandeling van het wetsvoorstel over de volgende statenverkiezingen heen te tillen, dus uit te stellen tot na maart volgend jaar, en anderzijds het onderhavige wetsvoorstel wil verbinden met het nog in de Tweede Kamer aan de orde zijnde wetsvoorstel Dualisering provinciebestuur. Indien men voorstander is van een onafhankelijke en zelfstandige Eerste Kamer in het Nederlandse staatsrechtelijke bestel, lijkt mij een dergelijke koppeling niet erg bevorderlijk. Daarover zijn aan de overkant ook enkele pittige opmerkingen gemaakt. Men zou het verslag daar maar eens op moeten nalezen. Ik heb dat gedaan en heb gezien dat er heel aardige dingen zijn gezegd over de verhouding tussen de Tweede Kamer en de Eerste Kamer.

Staatsrechtelijk gezien is de positie van deze Kamer misschien niet altijd even duidelijk, maar artikel 85 van de Grondwet, in samenhang gelezen met artikel 81 van de Grondwet, is heel duidelijk over de taak van deze Kamer ten aanzien van het beoordelen van wetsvoorstellen. De Eerste Kamer kan een wetsvoorstel aannemen of verwerpen, meer smaken zijn er niet. Wel zijn er in de loop der jaren enkele, wat men wel genoemd heeft, bijsturinginstrumenten ontwikkeld door deze Kamer, zoals de novelle en de toezegging. Zie ik het goed, dan hebben we bij de behandeling van dit wetsvoorstel te maken met een nouveauté in het staatsrecht. Er wordt een nieuw wapen aan het areaal van de Eerste Kamer toegevoegd, namelijk de ijskast. Of anders gezegd: wij stemmen niet voor, we stemmen niet tegen, we stellen uit en stemmen later. Naar mijn mening is dit staatsrechtelijk onjuist en handelt de Kamer, indien zij zich met deze ijskastvariant verenigt, in strijd met de Grondwet en de daarin specifiek aan de Senaat opgelegde taken. Het kan naar mijn mening in ons staatsrecht toch niet zo zijn dat de Eerste Kamer als medewetgevend orgaan, omdat het haar om de één of andere reden niet zint, weigert om over een wetsvoorstel te stemmen. Men zou dat enigszins kunnen vergelijken met de rechtsweigering door de rechter, hetgeen de wet niet accepteert.

Ik stel vast dat bij de behandeling van dit wetsvoorstel aan alle voorschriften van wet- en regelgeving is voldaan, dat de betreffende commissie van deze Kamer al geruime tijd geleden haar eindverslag heeft ingediend, dat de indiener van het wetsvoorstel, de regering -- zij zou het kunnen intrekken -- het handhaaft en aandringt op een spoedige behandeling, en dat derhalve deze Kamer staatsrechtelijk gezien geen andere mogelijkheid openstaat dan op korte termijn het wetsvoorstel plenair te behandelen en in stemming te brengen. De ijskastvariant, die nu kennelijk opgeld doet en wellicht door een meerderheid van deze Kamer wordt gesteund, is naar mijn mening staatsrechtelijk een canard en dient ook vanuit het oogpunt van democratische legitimiteit verworpen te worden. Dat een groot deel van deze Kamer, en wellicht een meerderheid -- dat weten wij niet -- er anders over schijnt te denken, is om meer dan één reden verontrustend. Juist waar het in de afgelopen jaren ging om het bepalen van de zelfstandige positie van de Eerste Kamer als chambre de réflexion, zijn bij het benoemen van het takenpakket van de Kamer vaak specifieke taken aan de orde gesteld, zoals het bewaken van de rechtsstatelijkheid, het toetsen aan rechtsbeginselen en, let wel, het toetsen aan de constitutie. Dat is een taakinvulling die hoge verwachtingen wekt, maar ook een opvatting die naar mijn mening niet te rijmen is met hetgeen hier vandaag, pour besoin de la cause, wordt gepresenteerd; dat is althans de strekking ervan. Ik zou willen zeggen: de ijskastvariant is deze Kamer niet waardig.

Wij hebben alle gegevens en spanningen rond dit wetsvoorstel, voorzover bekend, geïnventariseerd. Wij stellen vast dat een wetsvoorstel dat onder de vorige paarse regering door de paarse partijen is aangenomen, met de stemmen van de overige partijen tegen, door de huidige regering wordt voortgezet en verdedigd, en wij begrijpen dat één of meer partijen daardoor in deze Kamer in een politiek dilemma verzeild kunnen raken. Stemt men tegen het wetsvoorstel en wordt daardoor het wetsvoorstel wellicht verworpen, dan doet men de regering daarmee geen plezier, wil men dat voorkomen en stemt men voor het wetsvoorstel, dan gaat men in tegen de eigen overtuiging met betrekking tot de waarde van dit wetsvoorstel.

Maar hoe het ook zij, zo'n dilemma kan naar mijn mening deze Kamer niet ontslaan van haar wettelijke plicht om na een grondige voorbereiding over een wetsvoorstel te stemmen. Zou men, zoals sommigen voorstaan, zich de staatsrechtelijke bevoegdheid toe-eigenen om een voorliggend wetsvoorstel, waarover de commissie nota bene eindverslag heeft uitgebracht, voor geruime tijd of zelfs voor onbepaalde tijd uit te stellen, dan raakt daarmee het hele wetgevingsproces op drift, en zou deze Kamer tegenover de Nederlandse bevolking een heleboel hebben uit te leggen.

Mijnheer de voorzitter. Uit het voorgaande zal duidelijk zijn dat wij de hele gang van zaken, zoals die hier door mij is geschetst, afwijzen. Dit proceduredebat is op zich al een nouveauté, maar vooral een noodsprong. De intentie die uit de hele gang van zaken spreekt, namelijk het uitstellen van het plenaire debat en de stemming voor onbepaalde tijd om allerlei partijpolitieke redenen, verwerpt de SP-fractie nadrukkelijk. Ik wil derhalve, mijnheer de voorzitter, alle partijen in deze Kamer oproepen, deze uitstelvariant zo snel mogelijk te vergeten

en op de kortst mogelijke termijn het huidige wetsvoorstel voor plenaire behandeling te agenderen. Ik stel voor: volgende week, zelfde tijd, zelfde plaats. Met alle plezier!

De heer **De Boer** (GroenLinks): Het geschut is wel erg zwaar, en wij staan dus kennelijk allemaal zwaar te zondigen. Dat moet trouwens nog blijken uit de toespraakjes. Als je het woord "proceduredebat" -- de laatste zin van uw toespraak sloeg daar al op -- verandert in "ordedeбат", is het al aanzienlijk minder zwaarwichtig. In feite hebben we hier, lijkt mij, gewoon een ordedeбат.

De heer **Ruers** was voorts aanwezig bij de seniorenvergadering waar de kwestie aan de orde is geweest. Toen is deze beslissing genomen. Bij mijn weten, heeft hij daar helemaal niets gezegd. In ieder geval heeft hij niet de principiële bezwaren geopperd die hij in de tussentijd heeft bedacht. Misschien kan hij dat ophelderen. Het is ook niet waar dat hier nooit wetsvoorstellen worden aangehouden. Kijk de agenda's van de afgelopen 12 jaar er maar op na. Er zijn talloze wetsvoorstellen aangehouden. Er zijn dan twee mogelijkheden. De regering trekt zo'n voorstel in, of het komt alsnog in de een of andere vorm weer terug. Het is geen nouveauté om dat te doen.

Een meerderheid van de Kamer vindt nu dat, doordat het allemaal heel lang heeft geduurd, het voorstel niet meer kan worden ingevoerd bij de verkiezingen van Provinciale Staten. Er ligt voorts een relatie met de omvang van de Staten en het dualiseringstraject. Wat is er dan op tegen het voorstel even te laten liggen? Dan kan het dualiseringstraject een jaar proefdraaien. Vervolgens kan het wetsvoorstel alsnog worden afgehandeld. Dat is wellicht niet zo fraai, maar het gaat mij iets te ver daar direct die staatsrechtelijke bak overheen te gooien.

De heer **Ruers** (SP): De hoofdvraag heeft betrekking op het feit dat deze Kamer om partijpolitieke redenen meent -- daarover gaat het -- een al behandeld wetsvoorstel niet in stemming te moeten brengen, maar de stemming een jaar of een halfjaar uit te moeten stellen. Dat is volgens mij de kern van het probleem. Het Reglement is echter duidelijk. Als een wetsvoorstel is behandeld, dan moeten wij er iets mee doen. Je kunt dan niet zeggen dat het wetsvoorstel je niet uitkomt en dat je het tot volgend jaar zomer of nog langer in de ijskast zet. Wij hebben wat dat betreft een staatsrechtelijke taak.

De heer **De Boer** (GroenLinks): Wij hebben het wetsvoorstel nog niet afgehandeld. Wij moeten het nog plenair behandelen.

De heer **Ruers** (SP): Wanneer doen wij dat dan?

De heer **De Boer** (GroenLinks): Het voorstel is om dat te doen, nadat de dualiseringswet is ingevoerd en nadat wij daarmee ervaring hebben opgedaan. Dan mag het wat betreft worden afgehandeld. Is dat een probleem? Stel dat ik voorstander van dit wetsvoorstel ben, maar dat ik ook vind dat het nog niet bij deze statenverkiezingen moet ingaan. Wat is er dan op tegen het voorstel twee jaar te

laten liggen om dan verder te kijken? Waarom is dat staatsrechtelijk zo fout?

De heer **Ruers** (SP): Dat is het punt. Als een wetsvoorstel in de commissie is geweest, als er aan alle regels is voldaan, dan kan de Kamer het vervolgens niet in de ijskast zetten voor een bepaalde tijd. Die staatsrechtelijke vrijheid hebben wij niet. Als dat het geval is, dan kunnen wij alle wetsvoorstellen op een termijn van tien jaar zetten.

De heer **De Boer** (GroenLinks): Dat is demagogie.

De heer **Ruers** (SP): Dat is geen demagogie. Wat is de grens voor u dan? Zes maanden, een jaar, of anderhalf jaar?

De heer **De Boer** (GroenLinks): Daar zeg ik helemaal niets over.

De heer **Ruers** (SP): Maar daar gaat het wel om.

De heer **De Boer** (GroenLinks): Er zijn twee nieuwe feiten. Wij willen het niet meer invoeren bij deze statenverkiezingen en er ligt een dualiseringswet.

De heer **Ruers** (SP): Waarom stellen wij het dan geen jaar uit?

De heer **De Boer** (GroenLinks): Wat mij betreft anderhalf jaar.

De heer **Ruers** (SP): Juist. Hier zitten wij dus precies bij de wortels van het staatsrecht. Men vindt een wetsvoorstel niet leuk, dus wordt dat op termijn gezet, omdat het bepaalde partijen niet uitkomt. Volgens mij kan dat niet.

Ik heb de stukken van de overkant wel nagelezen. Het is heel aardig om te lezen wat men daar vorige week over deze Kamer heeft gezegd. Men heeft zich daar intensief met ons bemoeid, terwijl wij ons niet met hen hebben bemoeid. De heer Te Veldhuis heeft vorige week onder andere gezegd, sprekend over de Wet dualisering die sommigen kennelijk erg na aan het hart ligt: "Daarom vraag ik u, voorzitter" -- dat is de voorzitter van de Tweede Kamer -- "er rekening mee te houden dat volgende week maandag" -- men weet kennelijk niet dat wij op dinsdag vergaderen, maar ja, de afstand is ook erg groot -- "in de Eerste Kamer een ordedebat plaatsvindt over de vraag of men verder gaat met de behandeling van dat wetsvoorstel. Als men besluit om dat wel te doen en als het wetsvoorstel dan wordt verworpen, hebben wij helderheid. Als dat niet het geval is, dan verzoek ik u om dinsdag te wachten met de stemmingen totdat wij weten wat de Eerste Kamer met dat andere wetsvoorstel doet." Met andere woorden, wij wachten op hen en zij wachten op ons en over een paar jaar zijn wij er misschien een keer uit, wellicht als er verkiezingen zijn geweest. Mijnheer Te Veldhuis zegt

voorts: "Uit de informatie die ik van de overkant heb gekregen" -- ik weet niet van wie -- "blijkt dat het wetsvoorstel wel eens kan worden verworpen." Dat zou kunnen, zeg ik dan. De heer Te Veldhuis vervolgt: "Ik druk mij maar voorzichtig uit. Het is immers de verantwoordelijkheid van de Eerste Kamer. Als het daar echter inderdaad wordt verworpen, dan zouden met het wetsvoorstel dat wij hier behandelen de statenzalen nog voller worden dan nu." Dat was kennelijk niet de bedoeling van de heer Te Veldhuis. Hij gaat door: "Maar dan wil ik graag wachten totdat de Eerste Kamer heeft besloten wat zij ermee doet." Hij wil dus wachten met de behandeling van het dualiseringswetsvoorstel, totdat hij weet wat wij ermee doen. Als wij de behandeling dus een halfjaar uitstellen, moet hij ook een halfjaar wachten. Dat is de consequentie.

"Als de Eerste Kamer", zegt hij "geen beslissing neemt, maar besluit om te wachten, totdat deze Kamer het wetsvoorstel Dualisering provinciebestuur heeft afgehandeld, hebben wij te maken met het potentiële probleem dat ik zojuist naar aanleiding van de interruptie van de heer Van der Staaij heb toegelicht. Wij zouden dat niet graag willen. Het zou betekenen dat wij misschien met de afhandeling van dit wetsvoorstel moeten wachten, totdat de Eerste Kamer klaar is met het andere wetsvoorstel." De Eerste Kamer wacht weer op de Tweede Kamer, zoals ik al zei. Over een paar jaar wachten wij misschien nog steeds op elkaar!

De heer Rouvoet gaat erop in en zegt terecht tegen de heer Te Veldhuis: "U moet zich daarbij afvragen wat het voor de Eerste Kamer betekent, als wij -- de Tweede Kamer -- anticiperend op mogelijk gedrag van de Senaat al vast een voorziening treffen. Ik denk dat u niet graag de toekomst van dit wetsvoorstel op het spel zet." De heer Te Veldhuis antwoordt: "Er ligt een staatsrechtelijk punt op tafel waar ik niet omheen wil. Moet de Tweede Kamer zich nu neerleggen bij besluiten van de Eerste Kamer? Staatsrechtelijk gezien, is dat een zeer interessante vraag. Dat gebeurt overigens wel eens, namelijk bij *novelles*". Mevrouw Van Gent zegt daarop: "De heer Te Veldhuis pleit nu bijna voor afschaffing van de Eerste Kamer. Hij wil in elk geval haar invloed beperken. Ik vind dat een interessant debat, maar dat is nu niet aan de orde. De heer Te Veldhuis wil nu via een amendement iets in het wetsvoorstel opnemen, omdat hij bang is dat de besluitvorming in de Eerste Kamer verkeerd uitpakt. De Eerste Kamer neemt echter democratische besluiten. Ik vind de opstelling van de heer Te Veldhuis dus nogal vreemd." Einde citaat.

Met deze citaten geef ik aan dat wij op elkaar wachten en dat de besluitvorming van de Eerste Kamer vervlochten wordt met die van de Tweede Kamer. De fractie van het CDA en andere fracties verwijzen daarnaar. Ik vind dat een heel slechte zaak. Wij moeten staatsrechtelijk voor onze eigen besluitvorming staan en deze niet een halfjaar of een jaar voor ons uitschuiven, omdat het ons om partijpolitieke redenen niet uitkomt. Ik stel dus voor, volgende week normaal over dit wetsvoorstel te beraadslagen in een plenair debat.

De voorzitter: Ik verwacht van de andere fracties een standpunt over dit voorstel om straks een conclusie te kunnen trekken.

**

*N

Mevrouw **Bemelmans-Vidéc** (CDA): Mijnheer de voorzitter. Vandaag is de vraag aan de orde, wanneer het wetsvoorstel 27214 over een wijziging van de Provinciewet in verband met vermindering van het aantal leden van provinciale en gedeputeerde staten dient te worden behandeld. De belangrijkste overweging daarbij is dat de meeste politieke partijen met de voorbereiding van de kandidaatstelling voor de aanstaande provinciale verkiezingen reeds zover zijn gevorderd dat een wijziging zoals voorzien in het wetsvoorstel, grote problemen zou geven.

Er zijn met de controversieel verklaring van dit wetsvoorstel door dit huis en het daardoor ontstane uitstel van de behandeling verwachtingen gewekt bij de provincies over de ingangsdatum van deze nieuwe regeling. De CDA-fractie vindt een zo ingrijpende wijziging in dit stadium van voorbereiding van de provinciale verkiezingen niet in overeenstemming met de zorgvuldigheidseisen die wij koesteren in het openbaar bestuur.

Mevrouw **Lycklama à Nijeholt** (PvdA): Wij krijgen juist brieven vanuit de provincies waarin er wordt aangedrongen op behandeling van dit wetsvoorstel. Mevrouw Bemelmans voert als argument aan dat het te laat zou zijn, omdat de politieke partijen al klaar zijn met de voorbereidingen voor de verkiezingen. Die indruk hebben wij absoluut niet. Integendeel, wij hebben de indruk dat men heel graag een beslissing wil, omdat men hoopt financiële mogelijkheden te krijgen die van belang zijn voor de dualisering. Ik kan haar argumentatie niet volgen.

De heer **Luijten** (VVD): Wie heeft er verwachtingen gewekt bij de provincies? Ik heb dat niet gedaan. Ik ging er gewoon vanuit dat dit wetsvoorstel behandeld zou worden. Kan zij mij zeggen wie er verwachtingen zou hebben gewekt?

Mevrouw **Bemelmans-Vidéc** (CDA): Feit is dat het wetsvoorstel controversieel is verklaard door dit huis. Dat betekent uitstel van de behandeling. Daaruit heeft men de conclusie getrokken dat te verwachten was dat de nieuwe regeling niet zou ingaan voor de aanstaande verkiezingen. Wij krijgen brieven die erop wijzen dat er problemen zijn en waarin vooral wordt gevraagd om zo spoedig mogelijk duidelijkheid te verschaffen. Daarop heeft mijn voorstel dan ook betrekking.

De CDA-fractie heeft met haar steun aan de controversieelverklaring laten blijken moeite te hebben met de onderbouwing van dit wetsvoorstel. De onderbouwing staat te zeer los van de discussie over de inrichting van het middenbestuur. Wij staan in die mening bepaald niet alleen, blijkens de schriftelijke gedachtewisseling, ook zijdens de PvdA-fractie, met de

vorige minister van Binnenlandse Zaken. De onderbouwing is onzes inziens ook niet overtuigend als het gaat om de relatie met de dualiseringsthematiek.

Het standpunt van de CDA-fractie is dan ook dat er op korte termijn duidelijkheid moet komen voor de provinciebesturen en de politieke partijen. Dit kan het best worden gerealiseerd door de behandeling van dit wetsvoorstel uit te stellen tot na de komende provinciale verkiezingen. Idealiter vindt de behandeling plaats op het moment dat de eerste evaluatieve bevindingen voorhanden zijn ten aanzien van het functioneren van de nieuwe dualistische orde, zodat ook de relatie tussen het functioneren van die nieuwe orde en het kwantitatieve gegeven van de aantallen leden van PS en GS overtuigender kan worden aangetoond. Een behandelingstijdstip van op z'n vroegst 1 mei 2004, idealiter mei 2005, zou om die reden voor de hand liggen. Wij lezen immers in de wet dat de minister geacht wordt voor 1 januari 2006 aan de Staten-Generaal verslag uit te brengen over de doeltreffendheid en de effecten van deze wet in de praktijk. In die evaluatie zouden ook de voor de onderbouwing van wetsvoorstel 27214 relevante variabelen kunnen worden meegenomen. Overigens zien wij de behandeling van het wetsvoorstel Dualisering van het provinciebestuur met belangstelling tegemoet.

*N

De heer **Holdijk** (SGP): Voorzitter. Ik mag bij deze gelegenheid het woord voeren namens de fracties van SGP en ChristenUnie.

Ik geef de heer Ruers gelijk dat er sprake is van een uniek debat, zonder dat ik verder op zijn bijdrage inga, maar ik zou dit debat geen ordedebat willen noemen, zoals de heer De Boer even suggereerde. Wanneer wij onze bijdrage aan dit debat versmallen tot onze eigen positie binnen deze Kamer, dan was er wat ons betreft geen bezwaar geweest tegen onmiddellijke behandeling na het zomerreces. Ons inhoudelijke standpunt is eenieder die bij de discussie betrokken is geweest bekend. Wij zouden tegen het wetsvoorstel gestemd hebben.

Wij zullen onze bijdrage aan dit debat echter verbreden en ons niet beperken tot de procedure binnen deze Kamer en onze positie daarin, maar ook letten op het effect dat een eventueel aangenomen wet zou hebben. Ons oordeel is dat de afhandeling daarvan op een te laat tijdstip plaatsvindt. Dat wordt met name veroorzaakt doordat het nieuwe kabinet te laat duidelijkheid heeft geschapen over wat het met dit wetsvoorstel wil. Ik zal in het midden laten of de brief van 3 september van de minister van Binnenlandse Zaken te laat was, maar in elk geval had het wetsvoorstel hier hooguit een week later, op onze eerste vergaderdag, behandeld moeten zijn. Het is nu te laat om dat te doen met het oog op de gewenste duidelijkheid en de vergevorderde kandidaatstellingsprocedures voor de verkiezingen van provinciale staten van maart 2003. Juist die omstandigheid had mijns inziens gegeven de gang van zaken voor het kabinet reden moeten zijn om het voorstel om politieke redenen in te trekken of de Kamer mede te delen dat het de behandeling ervan heeft geschorst.

Mij lijkt een koppeling aan de behandeling van het wetsvoorstel Dualisering provinciebestuur als zodanig

grote problemen op te roepen, in die zin dat de procedures voor kandidaatstelling dan uiteraard nog veel verder zijn gevorderd en wellicht zelfs volledig zijn afgerond. Wij kunnen dan ook redelijkerwijs geen illusies meer hebben over de inwerkingtreding van wetsvoorstel nr. 27214.

*N

De heer **De Boer** (GroenLinks): Voorzitter. In het kader van de discussies over dualisering van het gemeentebestuur, waarbij een motie van mijn collega Platvoet aan de orde was, heeft de regering bij monde van minister De Vries nog eens klip en klaar en overbodig, maar ik haal het toch maar aan, vastgesteld dat deze Kamer de eigen agenda bepaalt. De motie ging over dualisering van het provinciebestuur en de relatie tussen met beide wetsvoorstellen. Los van wat je van dit wetsvoorstel vindt, was algemeen het gevoel in deze Kamer, zo hebben wij in ieder geval vastgesteld, dat het in elk geval door toedoen van deze Kamer en door toedoen van het nieuwe kabinet zo laat in behandeling komt dat invoering bij de komende statenverkiezingen eigenlijk niet goed mogelijk is of in ieder geval voor behoorlijke problemen zal zorgen.

Mijn tweede vaststelling is dat er een relatie is van wetsvoorstel nr. 27214 met het wetsvoorstel Dualisering provinciebestuur. Immers, de omvang van de staten heeft wel degelijk iets te maken met het dualiseringstraject, al was het maar omdat indien de gedeputeerden dan niet meer uit de statenfracties komen het zaaltje zeven of acht mensen meer moet kunnen bevatten.

Op zich zou wetsvoorstel nr. 27214 wat ons betreft kunnen worden afgehandeld. Wij zullen er in de huidige situatie tegenstemmen. Echter, de laatste paar weken is gebleken dat met name de CDA-fractie de positie heeft betrokken dat zij bereid is steun aan dit wetsvoorstel te geven, maar dat zij dan bij de behandeling ervan de zekerheid van de regering wil hebben dat het niet eerder wordt ingevoerd dan in 2007. Toen dat duidelijk werd, zijn er bij ons wat bellen gaan rinkelen en dachten wij: nu moeten wij uit twee kwaden kiezen. Het ene risico is dat het wetsvoorstel wordt aangenomen. Dat is nu eenmaal niet anders in een democratie. Het andere risico is dat het wetsvoorstel wordt aangenomen met de mogelijkheid dat het pas ingaat in 2007. Dat vinden wij helemaal niks. Als men dat dan toch wil, zijn wij er groot voorstander dat men eerst bekijkt wat de effecten zijn van de dualisering van het provinciebestuur en dan datgene wat men mede op grond daarvan werkelijk wil, verwerkt in een fatsoenlijk wetsvoorstel.

Het mooiste zou zijn, maar daarvoor heb ik nog geen consensus aangetroffen, om dan dit voorstel af te stemmen en tegen de regering te zeggen: wij zijn best bereid hierover opnieuw te denken als u in 2005 een nieuw wetsvoorstel indient op grond van de ervaringen met de dualisering. Dat zou wel eens kunnen opleveren dat GroenLinks voor inkrimping van de omvang van de staten is. Maar wij willen niet het risico lopen dat wij een wetsvoorstel aannemen dat pas in 2007 wordt ingevoerd. Dat heeft ons ertoe gebracht om akkoord te gaan met het voorstel om het dan maar twee jaar te laten hangen, want

dan krijgen wij de situatie die wij eigenlijk willen, namelijk dat het helemaal opnieuw wordt gezien.

Mevrouw **Bemelmans-Vidéc** (CDA): Een kleine correctie op een wellicht verkeerde indruk, het feit dat wij pleiten voor een uitstel van de behandeling om de door ons genoemde redenen zegt niets over ons wel of niet voorstemmen op het moment dat het wetsvoorstel aan de orde is.

De heer **De Boer** (GroenLinks): Die indruk had ik wel degelijk, maar dat kan aan mij gelegen hebben. Deze regering, waarvan ook het CDA deel uitmaakt, heeft in ieder geval het voorstel in de oorspronkelijke vorm gehandhaafd. Ik geef de heer Ruers toe dat je uit twee kwaden moet kiezen. Als zeker is dat het voorstel wordt afgestemd, ben ik er ogenblikkelijk voor om het in stemming te brengen. Dan kunnen wij het afstemmen. Als die zekerheid er niet is, heb ik liever uitstel om de mogelijkheid te hebben, de dualisering te betrekken bij de definitieve besluitvorming. Dat vind ik een verdedigbaar standpunt.

De heer **Ruers** (SP): De door u gewenste duidelijkheid kunnen wij alleen maar krijgen door het voorstel volgende week in stemming te brengen.

De heer **De Boer** (GroenLinks): De kans bestaat dat het wordt aangenomen en dat wil ik niet.

De heer **Ruers** (SP): Dat weet u pas zeker als er wordt gestemd. Je kunt niet zwemmen zonder nat te worden. Je moet er gewoon inspringen.

De heer **De Boer** (GroenLinks): Dat is demagogische taal.

De heer **Ruers** (SP): U moet ophouden met alles wat ik tegen u zeg als demagogisch te betitelen. Ik doe dat ook niet met uw woorden. Het lijkt mij dat ik een goed standpunt heb. Ik ben het toevallig niet met u eens.

De heer **De Boer** (GroenLinks): Dat nat worden vond ik nergens op slaan. Ik houd er trouwens ook niet van.

*N

De heer **Terlouw** (D66): Voorzitter. Mijn fractie staat niet onwelwillend tegenover het wetsontwerp. Dat is weliswaar niet het onderwerp waar wij het nu over hebben, maar het komt van lieverlee toch in de discussie terecht. Dat wil niet zeggen dat wij per definitie het voorstel zullen steunen als het volgende week wordt behandeld, zoals de heer Ruers wil. Wij moeten immers in de afweging betrekken de problemen die er rijzen bij de komende statenverkiezingen.

Het voorstel zou na verschijning in het Staatsblad kunnen worden ingevoerd, maar dan zou het al in maart kunnen worden toegepast.

De heer **Stekelenburg** (PvdA): Volgens mij is de kandidaatstelling pas in januari. De politieke partijen zijn bezig tot en met december. Wat zijn nu de problemen nu iedereen het weet en bezig is met de voorbereiding?

De heer **Terlouw** (D66): Het probleem is dat sommigen van mening zijn dat het nu maar gelijk door moet gaan, terwijl anderen een andere mening zijn toegedaan. Er is een kandidaatstelling geweest waarbij sommige mensen niet weten of ze gedeputeerde zullen worden en dus niet statenlid of omgekeerd. Ik kan dat alles niet goed overzien, maar mij wordt gemeld dat daar problemen mee zijn. Als wij het wetsvoorstel behandelen, zal ik mij erin verdiepen en dan zouden die problemen invloed kunnen hebben op ons stemgedrag.

Veel leden van deze Kamer vragen om uitstel om hen moverende redenen. Een belangrijke reden is dat het wetsontwerp dualisering ons nog niet heeft bereikt en dat wij niet weten wat het lot daarvan is. Als er een valabel argument naar voren wordt gebracht door veel kamerleden om iets uit te stellen, vind ik dat daarnaar moet worden geluisterd. Het is al heel vaak gebeurd dat de behandeling van een wetsontwerp werd uitgesteld met als doel om het in samenhang met een ander wetsontwerp te behandelen. Ik ben echter geen voorstander van uitstel voor onbepaalde tijd.

De heer **Ruers** (SP): U had het over behandeling in samenhang met een ander wetsvoorstel. Ik heb u net voorgelezen wat er in de Tweede Kamer is gezegd. Daar wacht men op ons. Er komt geen duidelijkheid als wij geen duidelijkheid bieden. Wij moeten de knoop doorhakken.

De heer **Terlouw** (D66): Ik heb natuurlijk ook gelezen wat de heer Te Veldhuis heeft gezegd. De Tweede Kamer moet echter haar eigen verantwoordelijkheid nemen. Zij heeft dit wetsontwerp aangenomen en moet nu handelen alsof het kracht van wet zal krijgen. Zij moet niet gaan zitten wachten op wat de Senaat ermee doet. De Tweede Kamer hoort zelfbewust om te gaan met het wetgevingsproces.

De fractie van D66 wil dus het verzoek honoreren om behandeling van dit wetsvoorstel enige tijd uit te stellen tot het moment waarop bekend is wat er met het dualiseringswetsontwerp is gebeurd. In samenhang daarmee kan een besluit worden genomen over dit wetsontwerp. Dat het dan niet zal kunnen worden toegepast in maart 2003 lijkt mij geen ramp. Er gaat sowieso iets veranderen aan de omvang van provinciale en gedeputeerde staten. Die omvang zal vier jaar later zo goed mogelijk kunnen worden aangepast aan de dan geldende wetgeving. Ik zie daar werkelijk weinig bezwaar tegen.

De heer **Luijten** (VVD): Voorzitter. Wij hebben vandaag een proceduredebat, omdat de CDA-fractie een probleem heeft en denkt: regeren is vooruitschuiven, en dit anderen wel goed uitkomt. Het wonder is ook geschied vandaag, want ik ben het zelden, eigenlijk nog nooit, zo eens geweest met de heer Ruers als vandaag. Hij heeft het traject nogmaals geschetst: 12 juli 2001 is dit al aangenomen, 26 maart is eindverslag uitgebracht, 23 april is het controversieel verklaard en het CDA-LPF-VVD-kabinet heeft gezegd dat het dit wetsvoorstel voor zijn rekening wil nemen. Daarom moeten wij dit vandaag ordentelijk behandelen.

Het is natuurlijk legitiem om tegen een voorstel te zijn, maar ik ben het eens met mevrouw Lycklama: laten wij dit dan gewoon zeggen vandaag of volgende week. Dan ontstaat er tenminste helderheid.

Drie weken geleden werd in de commissievergadering gesuggereerd om de behandeling te combineren met de behandeling in de Tweede Kamer van het wetsvoorstel over de dualisering, althans om af te wachten wat daarmee gebeurt. Ik ga ervan uit dat dit geen poging is om zand in de machine te strooien en daarom wil ik hierbij serieus stil staan. Volgens mij staat vermindering van het aantal statenleden los van de dualisering zoals die op dit moment wordt besproken aan de overkant. De Tweede Kamer heeft in 1999 zelf aangegeven dat zij de vermindering van het aantal statenleden wil behandelen voordat de dualisering in behandeling komt.

De staatscommissie-Elzinga heeft in 2000 juist niet geadviseerd dat dualisering zou moeten leiden tot vermindering van het aantal leden van provinciale of gedeputeerde staten. Ook de dualisering van de gemeenteraden is geen aanleiding geweest om een voorstel in te dienen om het aantal leden van de gemeenteraden te verminderen. In de memorie van toelichting bij het wetsvoorstel tot vermindering van het aantal leden van provinciale staten worden juist argumenten aangevoerd die volkomen los staan van die dualisering.

Tot zover mijn inhoudelijke opmerkingen, maar ik heb ook nog een paar praktische argumenten. Als je dit wilt koppelen aan de dualisering, win je geen tijd. De provinciale-statenleden die nu staan te trappelen, verkeren dan nog langer in onzekerheid. Willen wij de dualisering invoeren, dan moet het wetsvoorstel eind november of begin december worden behandeld in deze Kamer. Wij houden de provinciale-statenleden dan nog langer in onzekerheid en wij vinden dat onwenselijk. Dit betekent dat je over twee maanden hom of kuit moet geven, tel uit je winst.

De heer **Terlouw** (D66): Als het kabinet van mening is dat dit wetsvoorstel moet blijven zoals het is en zo snel mogelijk moet worden behandeld -- ik verwijs naar de brief van de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties -- is het dan niet een zaak van de coalitie die in deze zaal een meerderheid heeft, om in samenspraak met het kabinet ervoor te zorgen dat dit ook gebeurt?

De heer **Luijten** (VVD): Ik zie hier geen taak voor de coalitie. Het is een taak van de Kamer om hier de wetsvoorstellen behandelen. De regering heeft gezegd dat zij het wetsvoorstel wil behandelen. De heer Terlouw moet

dan niet aan mij vragen om het CDA bij te brengen wat het dragen van regeringsverantwoordelijkheid betekent. Dit leert zij snel genoeg.

De heer **Terlouw** (D66): Wij komen nu net uit een periode waarin wij keer op keer met het regeerakkoord van de vorige keer dingen hebben gedaan, omdat die nu eenmaal op grond van het regeerakkoord of de instandhouding van de coalitie moesten. Ik voel mij daarvan nu heerlijk bevrijd en doe wat ik juist vind en wat ik het verstandigst vind. Nu kijk ik met grote belangstelling hoe de nieuwe coalitie ervoor zorgt dat de dingen gaan zoals het huidige kabinet vindt dat het moet.

De heer **Luijten** (VVD): Geniet van die vrijheid, mijnheer Terlouw, en spreek hier in het openbaar uit wat u vindt van dit voorstel. Verstop u niet in de achterkamer en zeg: dit hoort u later nog wel eens van mij. Spreek u nu toch uit.

Als het CDA inderdaad wil dat dit voor langere tijd wordt uitgesteld, wijs ik erop dat de ervaring leert dat wij dan beter direct een nieuw wetsvoorstel kunnen indienen. Als alle ervaringen van de komende vijf jaar moeten worden meegenomen, spreken wij de facto over een nieuw wetsvoorstel.

Dit betekent dus dat wij de politieke partijen en de kandidaten die nu staan te trappelen voor provinciale staten, zo snel mogelijk duidelijkheid moeten geven. Die helderheid kun je maar op een manier geven: snel hier plenair behandelen en stemmen.

De **voorzitter**: Aangezien ik niet kan refereren aan de houding van de vertegenwoordigers van de fracties in het College van senioren, is deze ronde afgerond op de bijdrage na van de Onafhankelijke Senaatsfractie. Als deze fractie haar standpunt kenbaar heeft gemaakt, kan ik gaan tellen.

**

*N

De heer **Bierman** (OSF): Voorzitter. Alle argumenten zijn intussen wel zo'n beetje gewisseld. Als ik het goed zie, is de kern van deze discussie de vraag om helderheid. Helderheid hoeft niet te betekenen dat wij nu vaststellen dat wij gaan stemmen, maar dat het helder is wat wij gaan doen. Dan is het dilemma verdwenen.

Als een aanzienlijk aantal fracties te kennen geeft dat het eigenlijk te laat is, dan is het te laat. En als het te laat is, kunnen wij op grond daarvan stellen dat het niet ingevoerd kan worden bij de komende verkiezingen van de provinciale staten. Vervolgens kunnen wij dan nog wel bespreken wanneer wij het voorstel zullen aannemen en of wij van de nood een deugd willen maken door het te koppelen aan voorstellen voor de dualisering van provinciale staten.

Uit de schriftelijke voorbereiding zal duidelijk zijn geworden dat ik geen voorstander ben van een dergelijke koppeling. Als men mij vraagt hoe ik tegenover dit voorstel sta, kan ik zeggen dat ik ertegen ben. Als het

echter voor anderen die er wel voor zouden kunnen zijn, te laat is, is het gewoon te laat en is de helderheid in wezen aan het volk geboden. Ik begrijp al met al niet waar wij nu nog verder over zouden moeten spreken. Als wij vinden dat het moet worden uitgesteld, is dat een helder besluit.

De heer **Ruers** (SP): Als een fractie zegt dat het te laat is, moeten de overige fracties zich daar volgens u dus bij neerleggen? Te laat is toch een heel subjectief gegeven?

De heer **Bierman** (OSF): Ik ben het met de rest van uw voorstel eens. Het mag van mij best behandeld worden. Ik heb echter meer dan een woordvoerder horen zeggen dat het te laat is. Ik kan mij voorstellen dat het voor een aantal fracties te laat is en dat vind ik een goed argument. Ik heb de heer Holdijk en de heer De Boer dit overigens ook horen zeggen.

De heer **Stekenburg** (PvdA): Waarvoor is het te laat?

De heer **Bierman** (OSF): Ik ga af op de informatie die mij in dit debat wordt verschaft. Ik beluister verder dat een aanzienlijk deel van de fracties meent dat het te laat is. De helderheid die wij moeten bieden, is of wij wel of niet vinden dat tot uitstel van de behandeling moet worden overgegaan. Als wij daarover een uitspraak doen, is die helderheid geboden. Dat staat los van de vraag of wij het volgende week in stemming brengen.

De heer **Stekenburg** (PvdA): In januari moeten de lijsten worden ingediend. Wij hebben dus nog maanden de tijd. Verder komen er uit de provincies dringende verzoeken om dit zo snel mogelijk te regelen, omdat men...

De heer **Bierman** (OSF): Omdat men?

De heer **Stekenburg** (PvdA): U ontvangt die berichten toch zeker ook.

De heer **Ruers** (SP): Ik heb hier een brief van commissaris van de koningin Nijpels voor mij. Hij schrijft: "Gaarne mag ik bij u aandringen op een zeer spoedige behandeling. De provincies zijn thans druk doende om zich voor te bereiden op de invoering van het duale stelsel. Een van de onderdelen daarvan is de aanpassing of de verbouwing van de staten zelf." Hij wil dus een snelle behandeling!

De heer **Bierman** (OSF): Dit vind ik een aardig argument. Als wij helderheid zouden bieden door het af te stemmen, is er namelijk helemaal geen verbouwingsprobleem. Het verbouwingsprobleem doet zich ook niet voor als wij nu stellen dat er helderheid is geboden door het niet te laten ingaan bij deze statenverkiezingen. Er is dus helemaal geen verbouwingsprobleem. Ik ben daar ook blij om, want wij spreken over restauratie en verbouwing van een tamelijk kleurrijk gebouw. Die verbouwing kan niet

zorgvuldig genoeg worden uitgevoerd. Ik zou dus al met al zelfs wel blij zijn als wij hier helderheid zouden geven door te besluiten tot uitstel.

Voorzitter. Meer helderheid kan ik op dit moment als woordvoerder van een kleine fractie niet bieden.

De voorzitter: Dank u wel. Ook voor mij is het moeilijk om helderheid te verschaffen. Er ligt namelijk een voorstel van de heer Ruers op tafel om dit wetsontwerp volgende week onverkort te behandelen en de uitslag daarvan af te wachten. Verder ligt er een voorstel voor van de woordvoerder van het CDA om de behandeling in ieder geval uit te stellen tot na de verkiezingen van de provinciale staten.

**

De heer Bierman (OSF): Wij hoeven het natuurlijk niet per se uit te stellen tot na de provinciale-statenverkiezingen. Er is namelijk een andere oplossing, te weten dat wij het niet van toepassing verklaren voor de komende verkiezingen.

De voorzitter: Dat kan, maar ik sluit aan bij wat er is gezegd en dat is uitstel tot na de provinciale-statenverkiezingen.

**

De heer De Boer (GroenLinks): Voor de geschiedenis wil ik vaststellen dat het niet een voorstel van de CDA-fractie is, maar dat het College van senioren na een besluit op 24 september aan de Kamer heeft voorgesteld om het wetsvoorstel op stuk nr. 27214 niet op korte termijn te agenderen. Daar hebben wij het over. Wij hebben het niet over het voorstel van de heer Ruers of over het voorstel van de CDA-fractie, maar over dit voorstel.

De voorzitter: Dat is juist.

**

De heer Ruers (SP): Voorzitter. Ik heb een voorstel gedaan en dat wil ik wel graag in stemming gebracht zien.

De voorzitter: Er liggen twee voorstellen op tafel: Het voorstel van het College van senioren -- hier in eerste instantie verwoord door de CDA-fractie -- en het tegenvoorstel van de heer Ruers om het volgende week op de agenda te zetten. Ik heb niet voor niets alle fracties opgeroepen, hun standpunt weer te geven. Dat leidt tot de conclusie dat 38 leden van deze Kamer, al dan niet aanwezig, voor het voorstel zijn om het uit te stellen en 37 leden daartegen.

**

De heer De Boer (GroenLinks): Voorzitter. Dit gaat volgens mij niet helemaal goed. Ik moet de bezwaarmakers nu bijvallen. Wij kunnen geen

meerderheid vaststellen op basis van de samenstelling van deze Kamer.

De voorzitter: Er is blijkbaar een misverstand. Ik heb slechts een constatering gedaan.

**

De heer De Boer (GroenLinks): Dat betekent dat er op de een of andere manier moet worden gestemd. Als de stemverhouding is zoals die nu is, kan er alleen maar hoofdelijk worden gestemd. Hoofdelijk stemmen kan dan pas volgende week.

De voorzitter: Nee. In de agenda staat vermeld dat de vergadering met eventuele stemmingen zal zijn. Ik heb dat bewust zo gedaan, gelet op de urgentie.

**

De heer Ruers (SP): Voorzitter, ik stel dan een hoofdelijk stemming voor.

De voorzitter: Dat verwachtte ik al. Ik schors de vergadering enige tijd om die stemming voor te bereiden en ervoor te zorgen dat alle leden de gelegenheid krijgen, hier aanwezig te zijn.

**

De heer Van Thijn (PvdA): In het Reglement van orde wordt gesteld dat wij nu aan het stemmen zijn. U kunt toch niet tijdens een stemming schorsen? De stemming moet worden voortgezet.

De voorzitter: Wij zijn nog niet aan het stemmen. Ik heb een constatering gedaan; dat was geen stemming. Daaraan is echter wel de conclusie verbonden dat de heer Ruers om hoofdelijke stemming heeft gevraagd. De procedure daarvoor moet ik organiseren en in dat licht leg ik de vergadering even stil.

**

De vergadering wordt enige ogenblikken geschorst.

De voorzitter: Ik heb zojuist een voorstel tot afhandeling gedaan. Bovendien heb ik persoonlijk geconstateerd hoe de stemverhouding was. De heer Ruers heeft daarna gevraagd om een hoofdelijke stemming. Wij werden daardoor natuurlijk verrast, want wij hadden daarover geen vooroverleg kunnen plegen. Nu vraagt de heer De Boer het woord.

**

De heer De Boer (GroenLinks): Wellicht zeg ik dit voordat er een voorstel komt van het College van senioren om de behandeling van het wetsvoorstel uit te stellen. Naar mijn smaak -- maar daarover moeten wij het met elkaar

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor 10 correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

eens worden -- moet er over dat voorstel gestemd worden. In de agenda is aangekondigd dat de behandeling van het procedurevoorstel inclusief stemmingen is. Dat zou in mijn ogen betekenen dat er dan gestemd wordt met zitten en opstaan, tenzij iemand vraagt om hoofdelijke stemming en zo'n verzoek wordt altijd gehonoreerd. Volgens de usances van dit huis vindt er dan volgende week hoofdelijke stemming plaats en niet vandaag. Als wij van die procedure afwijken, doen wij iets wat wij hier de afgelopen twaalf jaar nooit gedaan hebben. Daarom dring ik er zeer sterk op aan om de gebruikelijke procedure te volgen in de trits die ik net uiteengezet heb.

De heer **Ruers** (SP): Ik heb geen bezwaar tegen een uitstel van de stemming tot volgende week.

De **voorzitter**: Maar dan wordt het een hoofdelijke stemming. Dat gebeurt dan in eerste instantie over het voorstel van het College van senioren om de behandeling van het wetsvoorstel niet op korte termijn te agenderen.
**

De heer **Luijten** (VVD): Voorzitter. Wat is uw oordeel over de procedure? U bent aangewezen om de procedure te bewaken. Welk voorstel doet u ons?

De **voorzitter**: Naar ik heb ervaren, is het de goede gewoonte dat hoofdelijke stemmingen van te voren in het College van senioren worden aangekondigd. Ik kan mij echter voorstellen dat de wens om hoofdelijk te stemmen hier spontaan ontstaat. Met die situatie zijn wij vandaag min of meer geconfronteerd. Om die reden heb ik een schorsing ingevoegd, zodat wij de zaken nog eens op een rijtje konden zetten. Uiteindelijk beslist de Kamer echter. Als zij instemt met het afhandelingsvoorstel van de heer De Boer, is dat de werkwijze.
**

De heer **Terlouw** (D66): Voorzitter. Als dit voorstel, waar ik niet tegen ben, wordt aangenomen, moet het voorstel van de heer Ruers veranderen. Stel namelijk dat volgende week bij hoofdelijke stemming wordt besloten dat het voorstel van het presidium wordt afgewezen, dan kunnen wij niet nog dezelfde dag het wetsvoorstel behandelen, zoals de heer Ruers heeft voorgesteld.

De heer **Ruers** (SP): Dat kan best. Wij zijn hier nu allemaal en weten wat er aan de hand is. Bovendien weten wij dat er volgende week eerst een stemming komt over het voorstel van de heer De Boer. Als dat wordt aangenomen, vervalt de rest en zijn wij klaar. Wordt het echter niet aangenomen, dan is volgens mij de weg vrij, te stemmen over mijn voorstel om een en ander dan in stemming te brengen. Ik handhaaf mijn voorstel en wil het wetsvoorstel wel volgende week plenair behandelen als mijn voorstel wordt aangenomen.

De **voorzitter**: Formeel is dat mogelijk en bovendien is er ruimte in de agenda. In navolging van wat wij hier eerder hebben gedaan, beslissen wij eerst over het procedurevoorstel en gaan wij vervolgens eventueel over tot de behandeling van het wetsvoorstel.

**

De heer **De Boer** (GroenLinks): Voorzitter. Wij naderen wel een beetje het niveau van het dorps huis. Er zijn hier allerlei rechtsgeleerden die er zich maar over moeten buigen, maar volgens mij kunnen wij niet de volgende week al discussiëren, als de hoofdelijke stemming uitwijst dat moet worden overgegaan tot behandeling. Het voorstel zou geagendeerd moeten zijn, want anders kan het niet behandeld worden. Je kunt toch niet een allerlei agenderen met het voorbehoud dat aan allerlei voorwaarden wordt voldaan? Ik zou de heer Ruers de soepelheid willen vragen om zijn voorstel zo vorm te geven dat de behandeling een week later plaatsvindt als zijn voorstel wordt aangenomen. Die ene week doet er voor de staten ook niet toe. Wij zijn dan tenminste op een nette manier bezig.

De heer **Ruers** (SP): Akkoord, mijnheer de voorzitter.

De **voorzitter**: Dan weten wij precies waar wij aan toe zijn met de formele posities en met hetgeen omwille van de ordelijkheid moet gebeuren. Wij zullen de volgende week stemmen over het voorstel van het College van senioren. De uitkomst daarvan bepaalt mede of het wetsvoorstel een week later wordt afgehandeld.

**

De vergadering wordt enige ogenblikken geschorst.

*B

!Defensie!

Aan de orde is de behandeling van:

- het wetsvoorstel Wijziging van de begroting van de uitgaven en de ontvangsten van het Ministerie van Defensie (X) voor het jaar 2002 (wijziging samenhangende met de Voorjaarsnota) (28302).

De **voorzitter**: Ik heet in het bijzonder welkom de minister van Defensie en zijn staatssecretaris, die voor het eerst hier aanwezig is.

**

De beraadslaging wordt geopend.

*N

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

De heer **Van Vugt** (SP): Voorzitter. De wijziging van de begroting voor Defensie is door de regering voorgesteld vanwege budgettaire knelpunten. Een van de voornaamste redenen waardoor die knelpunten zijn ontstaan, is het deelnemen aan de ontwikkelingsfase van de Joint Strike Fighter. Het is de eerste keer dat de JSF medeverantwoordelijk is voor een Nederlandse begrotingswijziging. Het zal waarschijnlijk helaas niet de laatste keer zijn. De deelname van de Nederlandse regering aan de ontwikkeling van een Amerikaans gevechtsvliegtuig is een groots opgezet project waaraan de nodige risico's kleven. Met name vanwege dit te ontwikkelen vliegtuig ligt deze begrotingswijziging thans voor. Het is dan ook vanwege dit vliegtuig dat ik vandaag het woord voer namens de SP-fractie.

De regering stelt thans voor 55,2 mln euro aan extra middelen aan te wenden in 2002 voor de SDD-fase oftewel het ontwikkelen van de JSF. Nederland gaat dus meedoen aan de ontwikkeling van een gevechtsvliegtuig. Voordat ik op de meer technische en praktische kanten van deze zaak kom, wil ik toch de vraag voorleggen waarom wij meedoen aan de ontwikkeling van een gevechtsvliegtuig. Is er een militaire noodzaak voor? Tegen welke vijand denkt de regering het in de toekomst te moeten opnemen met de JSF? Leert niet juist de militaire praktijk van vandaag de dag dat de moderne vijand, het internationale terrorisme, moeilijk te bestrijden valt met hypermoderne gevechtsvliegtuigen? De hoofdverdachte van de verschrikkelijke aanslagen op 11 september 2001 loopt nog steeds vrij rond, vele honderden miljoenen belastinggeld aan oorlogstuig in de lucht ten spijt. Kan de regering expliciet aangeven hoe zij de ontwikkeling en aanschaf van een nieuw gevechtsvliegtuig inpast in de veranderende militair-strategische praktijk? Ik hoor graag van de regering waarom zij de JSF zo noodzakelijk en onvermijdelijk acht.

Deze ogenschijnlijk onschuldige begrotingswijziging herbergt grote financiële risico's in zich. Precies vanwege hetgeen de regering stelt op pagina 2 van de nota naar aanleiding van het verslag is het op dit moment geheel onzeker hoeveel JSF-vliegtuigen uiteindelijk zullen worden geproduceerd en verkocht. Juist deze onzekerheid maakt het hele project uitermate riskant. De regering is in haar berekeningen uitgegaan van de verkoop van 4500 JSF-toestellen aan derde landen. Zelfs al zou dat zeker zijn -- laten wij er optimistisch van uitgaan dat het aantal van 4500 wordt gehaald -- dan nog is nu niet duidelijk hoeveel geld het de Nederlandse belastingbetaler uiteindelijk zal kosten, want pas in 2008 gaan de overheid en de industrie afspraken maken over terugbetaling van nettokosten van het bedrijfsleven aan de overheid. Alleen al dit aspect draagt een hoog risicogehalte in zich, omdat nog niet contractueel is vastgelegd wat de industrie de overheid uiteindelijk daadwerkelijk zal betalen.

Ook de gekozen voorfinanciering is een risicofactor. Volgens het CPB loopt de overheid door de voorfinanciering een risico van tussen de 9 mln en 99 mln euro. Bovendien heeft de regering zich garantgesteld voor misgelopen kortingen door het bedrijfsleven, als de overheid uiteindelijk minder vliegtuigen wil bestellen. Waarom doet de regering dat? Waarom houdt de overheid haar handen niet vrij of, anders gezegd, waarom houdt zij niet alle opties open? Het is al erg genoeg dat door de deelname aan de ontwikkeling de keuzevrijheid voor een vliegtuig beperkt wordt tot de JSF, maar jezelf vastleggen

op het hoge aantal van 85 is op zijn minst dubieus. Immers, de regering zegt zelf dat de militair-strategische omgeving en omstandigheden kunnen veranderen, waardoor ook de behoefte aan een JSF mettertijd kan veranderen. Waarom leggen wij ons dan nu al, op straffe van financiële boetes, vast op een aantal van 85, terwijl wij nog helemaal niet weten hoeveel er uiteindelijk werkelijk nodig worden geacht?

Daarnaast kun je je afvragen voor wie de overheid nu eigenlijk in het project stapt. Dat doet zij toch niet omwille van het bedrijfsleven? Als dat inderdaad niet het geval is en de overheid dit meent te moeten doen vanuit publieke overwegingen, dan moet zij zichzelf toch niet in de vingers snijden door ten gunste van het bedrijfsleven een prijskaartje te hangen aan een eventueel verminderde afname? We hebben nu te maken met eenzelfde probleem ten aanzien van de Pantser Houwitzers. De regering wil eigenlijk wel bezuinigen en zoekt naar posten om geld vrij te maken in het kader van de magere begrotingsomstandigheden, maar zou dat met een boete moeten bekopen. Dus eigenlijk kan zij er niet op bezuinigen, want dan moet zij een boete betalen omdat zij die order niet plaatst. Juist vanwege deze ervaring in de praktijk is het toch niet wijs om voor zo'n zelfde constructie te kiezen voor de JSF, terwijl het daar om nog veel grotere bedragen gaat? Ik hoor hier graag een toelichting van de regering op.

Al deze risico's doen zich voor, wanneer alles volgens plan verloopt. Zelfs als dat het geval is, loopt de overheid de risico's die ik uiteengezet heb. Als de verkoop van JSF's aan derde landen uiteindelijk echter lager uitvalt dan het door de regering voorgeschotelde aantal, dan zijn de risico's nauwelijks meer te overzien. Als de vraag onverhoopt tegenvalt, betekent dat minder opdrachten van bedrijven en een groter tekort voor de overheid. De prijs van het vliegtuig zal omhoog gaan -- Lockheed Martin wil niet voor niets geen maximumprijs afspreken -- waardoor de overheid nog meer geld kwijt zal zijn. Ook de baten voor het bedrijfsleven zijn allerminst zeker. Omzetgaranties zijn evenmin afgegeven door Lockheed Martin. Als de omzet van deelnemende bedrijven lager uitvalt dan voorzien, hebben zij minder winst, maar -- dat is veel erger -- heeft de overheid ook minder inkomsten uit opdrachten.

In een dergelijk scenario is het vervolgens nog maar zeer de vraag of de overheid in 2008 haar voorschotten terugkrijgt van het bedrijfsleven. In het licht van dit scenario beginnen het feit dat hierover nog geen bindende afspraken zijn gemaakt met het bedrijfsleven, en het feit dat de overheid zichzelf wel vastlegt op een aantal van 85, wel erg te wringen. De financiële gevolgen daarvan zullen enorm zijn. Het vervelendste is dat dit nare scenario tegelijkertijd het meest waarschijnlijke scenario is. Dat zeg ik niet omdat vorige deelnemingen in de ontwikkeling van militair materieel op financiële debacles zijn uitgelopen, alhoewel dat ook te denken zou moeten geven, maar omdat een uiteindelijk tegenvallende vraag het meest voor de hand ligt vanwege de geluiden uit de praktijk. De Amerikaanse luchtmacht heeft reeds een sterke voorkeur voor de F22 uitgesproken. Dat is een heel ander vliegtuig. Als de Amerikaanse luchtmacht dit te kennen geeft, moet dat toch als een ernstige bedreiging voor de toekomstige verkoop van de JSF worden gezien, aangezien de Amerikanen de grootste afnemers zouden moeten gaan worden. Als zelfs die al gaan twijfelen en

openlijk hun steun voor een ander model uitspreken, zou er toch een alarmbelletje moeten gaan rinkelen? Bovendien zijn de laatste geluiden uit het Pentagon, namelijk dat de Amerikanen kampen met een gigantisch financieel tekort ten aanzien van de JSF, ook allerm minst bemoedigend. Vanwege de veranderende omstandigheden wil ik de regering dan ook vragen of zij haar verwachtingen ten aanzien van de uiteindelijke verkoop gestand wil doen. Daarnaast doen de vorderingen die worden gemaakt op het vlak van onbemande militaire vliegtuigen en de stijgende interesse in militaire kringen hiervoor, vrezen dat in 2008 uiteindelijk veel minder klanten in de rij staan te springen om een JSF te mogen kopen. Kan de regering hierop ingaan en aangeven, of zij haar verwachting van 4500 stuks gestand doet?

Als er inderdaad minder stuks worden verkocht -- daar ziet het naar uit -- gaat de nu voorgestelde financiële constructie ons geld kosten, veel geld zelfs. Waarom zouden we ons nu al daarop vastleggen? Financieel zeer onverantwoord beleid, lijkt mij dat. Dat lijkt mij in deze tijden niet aanbevelenswaardig. Sterker nog, het lijkt mij vanwege het begrotingsklimaat verstandiger geen prestigeprojecten aan te gaan, maar naar de militaire praktijk te kijken, die leert dat de F-16, het huidige vliegtuig van de luchtmacht, internationaal een superieur vliegtuig, nog makkelijk tot 2020 meekan voor het aan het maximale aantal vliegers zit. Dit blijkt uit cijfers van nota bene het ministerie van Defensie zelf! Dus, regering, wij hebben dat hele vliegtuig helemaal niet nodig, laat staan dat wij ons moeten gaan "verknochten" aan een financieel riskant project, dat ons nog vele malen meer geld zal kosten dan de regering ons nu wil doen geloven.

Ik wacht het antwoord van de regering met genoegen af.

*N

De heer **Pormes** (GroenLinks): Voorzitter. Wij danken het kabinet voor de nota naar aanleiding van het verslag. De begroting voor het komend jaar is reeds gepresenteerd. De verleiding is groot om opportunistisch te worden en te pleiten voor het houden van begrotingsdebatten 2003 in deze Kamer. Maar zoals bekend, zijn de leden van de GroenLinksfractie daar geen voorstander van. Het verloop van het vorige begrotingsdebat van begin februari 2002 heeft ons in die opvatting gesterkt. Van een echt fatsoenlijk debat was geen sprake.

Ik begin met een aantal opmerkingen over het wetsvoorstel Wijziging van de begroting van de uitgaven en ontvangsten van het ministerie van Defensie, in het bijzonder met betrekking tot de nota naar aanleiding van het verslag. Daarna nog een paar opmerkingen en vragen. Het komt niet vaak voor dat wijziging van de begroting aanleiding geeft tot een plenair debat. Onderhavig wetsvoorstel en het daarmee samenhangend besluit deel te nemen aan de ontwikkelingskosten van de Joint Strike Fighter, heeft tot grote commotie geleid aan de overzijde en in de samenleving. Zelfs in het kabinet liepen de emoties hoog op, althans als we het artikel in Elsevier van 14 september mogen geloven, waarin een reconstructie wordt gemaakt over hoe de beslissing van de JSF leidde tot een ordinaire strijd om de macht in de PvdA. En afgelopen

zondag werd in het radioprogramma "Met het oog op morgen" wederom stevige kritiek geleverd op de besluitvorming.

Terecht, dat er zoveel commotie bestaat. De leden van fractie van GroenLinks hebben hun ernstige zorgen uitgesproken over de risico's van de onderneming. Wij wezen het kabinet op de waarschuwing van de Amerikaanse Rekenkamer voor de enorme financiële risico's. Het is bekend dat de defensie-industrie kan bogen op een imposante historie van exorbitante kostenoverschrijdingen. En wat lezen wij afgelopen vrijdag in het Financieel Dagblad: "De ontwikkelingskosten van de Joint Strike Fighter (JSF), vallen 2,5 mld dollar hoger uit dan eerder was begroot." Het Financieel Dagblad baseert dit nieuws op een publicatie van "Defense News", een Amerikaanse internetsite op het gebied van defensiezaken. Het Pentagon heeft dit inmiddels bevestigd. Hierdoor hebben de ontwikkeling en productie van de JSF nu zeker twee jaar vertraging opgelopen. Op zich geen verrassing, want tegenvallers worden vaak gepresenteerd nadat besluitvorming heeft plaatsgevonden. Het kabinet stelt in de nota naar aanleiding van het verslag dat de bijdrage van Nederland aan de ontwikkeling is vastgelegd in een Memorandum of Understanding en dat deze niet zal veranderen. In de overeenkomst is bepaald dat Nederland niet meer zal betalen dan de Amerikaanse overheid. Dan zal de minister mijn conclusie moeten delen dat, als de Amerikaanse overheid meer gaat betalen, dit ook voor Nederland zal gelden. Kan de minister ons inzicht geven in de gevolgen van deze tegenvaller? Mocht dit leiden tot bijstelling van de begroting, is de minister dan met ons van mening dat dit binnen de begroting van Defensie dient te worden opgelost?

Tijdens het debat van 11 april 2002 aan de overzijde heeft de toenmalige minister van Financiën, de heer Zalm, daartoe uitgedaagd door de heren van Bommel en Harrewijn, gezegd dat een nieuw kabinet een eigen afweging dient te maken of zij uit de deelname wil stappen. Is de minister bereid op grond van deze nieuwe gegevens tot een nieuwe afweging te komen? Kan hij aangeven, als dat niet het geval is, wanneer hij wel aanleiding ziet om uit de deelname te stappen?

De fractie van GroenLinks heeft zich enigszins verbaasd over de wijze waarop de herstemming over het amendement-Bakker/Van't Riet is verlopen. Wij hebben de minister gevraagd waarom er niet gekozen is voor een behandeling die recht doet aan zo'n belangrijk en maatschappelijk gevoelig onderwerp. Natuurlijk heeft de minister gelijk als hij stelt dat het voornemen deel te nemen aan de SDD-fase uitgebreid aan de orde is geweest, met een hoorzitting, schriftelijke vragen, een notaoverleg en een plenair debat. Bij de suppletore begrotingen van Defensie en Economische Zaken zijn amendementen ingediend die betrekking hadden op de financiering van de SDD-participatie. Tot tweemaal toe staakten de stemmen in de oude Kamer. Bij herstemming in de nieuwe Kamer achtte de voorzitter van de Tweede Kamer, gezien de bijzondere omstandigheden, een Kamer in nieuwe samenstelling en nieuwe fracties, het wenselijk de nieuwe fracties toe te staan om stemverklaringen af te leggen. Bij stemverklaringen is het echter niet mogelijk met elkaar van gedachten te wisselen, noch bestaat de mogelijkheid om het kabinet te vragen hierop te reageren.

De regering spreekt in haar regeringsverklaring over een nieuwe bestuurscultuur; een cultuur waarin maatschappelijke problemen worden benoemd, afwegingen helder worden gemaakt, besluiten worden verantwoord en in het noodzakelijke tempo genomen, en wetten worden nageleefd. Het zou juist in deze nieuwe bestuurscultuur passen, indien het kabinet ervoor had gepleit de burger op zijn minst het recht toe te kennen te weten wat de argumenten van de nieuwe fracties zijn. Want wat bijvoorbeeld de belangrijkste nieuwkomer heeft gemeld, is niet onbelangrijk. Ik citeer Mat Herben, woordvoerder van de LPF-fractie: "Voor ons is, ook gedurende de verkiezingscampagne, altijd maatgevend geweest dat de JSF nooit ten koste mag gaan van de beleidsterreinen die voor ons essentieel zijn: onderwijs, zorg en veiligheid. Wij overtuigen ons er graag van dat eventuele overschrijdingen of tegenvallers nooit ten laste zullen komen van andere beleidsterreinen dan dat van Defensie." Wij kunnen niet anders concluderen dan dat het kabinet er niet in is geslaagd aan de voorwaarden van de LPF-fractie te voldoen. Of is de minister een andere mening toegeedaan? Kan de minister hier in heldere taal zeggen dat deelname aan de JSF nooit ten koste zal gaan van onderwijs, zorg en veiligheid? Kan de minister dit ook stellen als het gaat om overschrijdingen of tegenvallers?

Defensie moet deze kabinetsperiode fors inleveren. De komende vier jaar moet er voor in totaal 818 mln euro worden gesnoeid. Hoeveel mensen in het wachtgeld zullen verdwijnen, weten we nog niet. Het departement waar ruim 70.000 mensen werken, openbaart binnenkort hoe de volumekorting wordt ingevuld. Ook het streven om conflicten in de wereld te bezweren, gaat eraan. Vredesoperaties krijgen minder geld. Een tweetal zaken blijft onaantastbaar: de JSF en terrorismebestrijding.

De inzet van mijn fractie is erop gericht glashelder te krijgen of er aanleiding bestaat dat een deel van de fractie het verzet tegen niet-goedkeuring van de begroting kan stoppen. De argumenten die bij het begrotingsdebat van 5 februari jongstleden met het kabinet zijn opgevoerd, zijn niet naar tevredenheid en in ieder geval niet in volle omvang met elkaar uitgewisseld. Dat heeft er toe geleid dat wij tegen het wetsvoorstel hebben gestemd. In mijn bijdrage van 5 februari heb ik gezegd dat GroenLinks tevreden is over de richting van het Defensiebeleid, met name als het gaat om deelname aan vredesmissies en humanitaire missies. Het kabinet heeft thans andere keuzen gemaakt, waarbij vredesmissies en humanitaire missies plaats moeten maken voor het loyaal volgen van de Verenigde Staten. Dat betekent in onze ogen meer onveiligheid, geweld, schendingen van mensenrechten en het zaaien van tweedeling onder volkeren. Wij wensen hiervoor geen verantwoordelijkheid te dragen en zullen wederom tegen het wetsvoorstel stemmen.

*N

Minister Korthals: Mijnheer de voorzitter. De beantwoording van de gestelde vragen zal zowel door mij als door de staatssecretaris geschieden. Ik ga met name in op vragen over de suppletore begroting, terwijl de staatssecretaris zal ingaan op vragen over de JSF. Voor een

deel overlappen de vragen en dus de antwoorden elkaar. Hoewel het vandaag over de suppletore begrotingen gaat, dreigt het debat in de Tweede Kamer over de JSF dat al dan niet goed gevoerd zou zijn, hier overgedaan te worden. Dat lijkt mij niet de bedoeling, maar enkele pregnante vragen die gesteld zijn, zullen ongetwijfeld door de staatssecretaris worden beantwoord.

Dit voorstel tot wijziging van de begroting is geenszins vooral bedoeld voor het mogelijk maken van deelname aan de JSF, maar is de gebruikelijke wijziging samenhangend met de Voorjaarsnota. In totaal is sprake van een verhoging van de begroting voor het ministerie van Defensie met circa 450 mln euro. Slechts 49 mln euro daarvan betreft de overboeking van het ministerie van Economische Zaken ten behoeve van de deelname aan de SDD-fase JSF. Grote posten zijn uitdeling loonbijstelling 191 mln euro, eindejaarsmarge 2001 100 mln euro en vredesoperaties 94 mln euro. Dit voorstel geldt dus maar voor een zeer beperkt gedeelte voor de JSF.

De geachte afgevaardigde de heer Pormes heeft er terecht op gewezen dat het voornemen tot deelname aan de system development and demonstration fase van de JSF uitvoerig aan de orde is geweest in de Tweede Kamer. Er is een hoorzitting gehouden, er zijn 452 vragen over gesteld, er is notaoverleg geweest en er is een plenair debat over geweest. Uiteindelijk is dat debat inhoudelijk afgerond voordat het kabinet demissionair werd. Er waren twee moties ingediend. De ene werd verworpen. Over deze motie zal ik dan ook niet meer praten. De andere, inderdaad de motie-Van 't Riet/Hoekema, hield in afzien van deelname op level 2. Bij stemming over deze motie staakten de stemmen tot twee maal toe. In ons staatsrecht betekent dit dat deze motie niet is aangenomen.

Op dezelfde dag, 25 april 2002, staakten de stemmen over twee amendementen op de suppletore begrotingen voor de ministeries van Defensie en Economische Zaken die de financiële reservering voor de SDD-deelname voor het jaar 2002 ongedaan wilden maken. Die amendementen zijn door de Tweede Kamer in de nieuwe samenstelling verworpen. Kortom, het inhoudelijk debat is er wel degelijk en in volle omvang geweest. De Kamer heeft het in haar nieuwe samenstelling niet nodig gevonden, dit debat te heropenen of over te doen. Men kan dat betreuren, zoals de heer Pormes deed, maar dat is een zaak van de Tweede Kamer zelve. Het is niet mijn taak, daarin te treden.

In dat debat is ook gesproken over de vraag of toekomstige internationale politieke en militaire-technologische ontwikkelingen de behoefte aan bemande jachtvliegtuigen niet zodanig kunnen wijzigen dat het onverstandig zou zijn, ons nu door de SDD-deelname verregaand vast te leggen. Toekomstige behoefte aan jachtvliegtuigen is in dat debat dan ook aan de orde geweest. De regering verwacht niet dat door de internationale ontwikkelingen, zoals meer vredesoperaties en meer aandacht voor terrorismebestrijding, jachtvliegtuigen overbodig zullen worden, integendeel. Evenmin is de veronderstelling reëel dat door internationale taakspecialisatie het hoofdwapensysteem van de koninklijke luchtmacht geheel kan worden ingeruild voor andere taken en middelen voor de Nederlandse krijgsmacht. Op termijn zijn verschuivingen te verwachten tussen de behoefte aan en het gebruik van bemande en onbemane systemen, maar zeker voor gevechtstaken zal die verschuiving nog geruime tijd op

zich laten wachten. Overigens heeft de regering voortdurend aangegeven dat SDD-deelname nog geen verwervingsbesluit is. Voor de vergelijking tussen deelname in ontwikkeling en kopen van de plank is de zogenaamde businesscase opgesteld, waarin de invloed van een aantal variabelen, waaronder het aantal af te nemen vliegtuigen, inzichtelijk is gemaakt.

De heer Van Vugt heeft gesproken over de berichten in de media over Amerikaanse bezuinigingen. Defense News heeft melding gemaakt van een budgetherziening bij de Amerikaanse luchtmacht. Wij proberen op het ogenblik te achterhalen waar die berichten precies op zijn gebaseerd. Vanuit het Pentagon is aangegeven dat het om voorstellen gaat die nog niet zijn goedgekeurd. In het algemeen kun je zeggen dat er nu onvoldoende duidelijkheid is over deze berichten om al een vaststaande conclusie te trekken. Nederland heeft juist met het oog op mogelijke kostenverhoging van SDD contractueel vastgelegd dat het niet kan worden verplicht tot een extra bijdrage. Nederlandse kranten hebben hier inmiddels ook over bericht. Het is mij niet duidelijk hoe het bericht uit Defense News van een budgetvermindering met enkele honderden miljoenen dollars voor de jaren 2004 tot 2009 in het Financieel Dagblad kan worden vertaald in de mededeling dat de kosten van SDD 2,5 mld dollar hoger uitvallen. Dat is naar mijn oordeel een tamelijk vrije interpretatie van het artikel uit Defense News.

In hetzelfde artikel in Defense News is sprake van een mogelijke vertraging, waardoor de seriereproductie twee jaar later begint. Daardoor zou ook de volledige productie pas twee jaar later worden bereikt. In de brief van 11 februari is aangegeven dat het precieze vervangingsjaar voor Nederland nog moet worden bepaald. Voor de businesscase werd uitgegaan van 2012. In de antwoorden op schriftelijke vragen staat dat vanuit de Verenigde Staten is aangegeven dat leverantie aan Nederland vanaf 2010 mogelijk zou zijn. Vooralsnog heeft een algehele vertraging met twee jaar, indien daar al sprake van is, geen gevolgen voor de financiële afdracht van de Nederlandse industrie. De afspraak met de industrie is dat de verschillende uitgangspunten die in de besluitvorming zijn gehanteerd in 2008 opnieuw zullen worden bekeken. Dan wordt het afdrachtpercentage van de industrie opnieuw vastgesteld, maar de afspraak is dat het financiële tekort voor de overheid in de businesscase volledig wordt gedicht door betaling van het percentage over die omzet door de betrokken bedrijven. Kortom, zo'n vertraging heeft uiteindelijk geen gevolgen voor de schatkist.

*N

Staatssecretaris **Van der Knaap**: Mijnheer de voorzitter. De heer Van Vugt wijst op het door het CPB gesignaleerde risico. Juist daarom is er een afspraak gemaakt met de industrie over de medefinanciering. Dat is geen open afspraak. Ook voor de herberekening in 2008 staat als leidraad vast dat het gat in de businesscase volledig wordt gedicht door de industrie. Dat is geen risico voor de Nederlandse staat, maar dat risico neemt de industrie voor haar rekening.

De regering heeft zich formeel nog niet vastgelegd op het aantal vliegtuigen dat zal worden gekocht. Zo is er ook nog niet vastgelegd of in 2008 daadwerkelijk zal worden overgegaan tot de verwerving van de vliegtuigen. Wel ligt het in de rede dat je meer dan gereede belangstelling hebt voor de JSF als je al in de SDD-fase meedoet. Voordat die belangstelling er was, is de internationale politieke situatie uitvoerig geanalyseerd. De JSF was niet onze enige keus. Wij hebben langdurig gekeken, ook naar Europese producten: de Rafale, de Eurofighter en de Gripen. Zo zijn wij alle mogelijkheden voor de vervanging van de F16 nagegaan. Ondanks de verschuiving van het zwaartepunt van algemene verdediging naar vredesoperaties en ondanks de belangrijke rol voor onbemande vliegtuigen blijft de behoefte aan bemande vliegtuigen bestaan.

De heer **Van Vugt** (SP): Voorzitter. Als het waar is wat de heer Van der Knaap zegt, namelijk dat alle opties in alle openheid zijn bekeken, waarom heeft de Nederlandse luchtmacht dan alleen een officier uit haar gelederen gedetacheerd bij het JSF-ontwikkelingsteam en niet bij het team dat zich boog over de ontwikkeling van de Rafael en de Eurofighter?

Staatssecretaris **Van der Knaap**: Omdat wij op dat moment al hadden afgesproken mee te doen in de ontwikkeling van de JSF. Dit is de tweede keer dat wij een besluit nemen over de ontwikkeling van de JSF. Een paar jaar geleden is de Kamer ook akkoord gegaan met de medefinanciering van de ontwikkeling van de JSF. Dat was ook een reden waarom er een officier in Washington is geplaatst om het hele project van onze kant uit te bewaken.

Ondanks de participatie in de ontwikkelingsfase van de JSF hebben wij nadrukkelijk ook gekeken naar andere mogelijkheden. Dat is een jarenlang proces van studie geweest en van overleg met participanten, ook vanuit Europa. De Europese industrieën hebben de kans gekregen om in te tekenen op dit traject. De Tweede Kamer heeft er zelf ook een grondige studie naar gedaan. Ik was zelf toen kamerlid en heb ook hoorzittingen gehouden met de Europese industrie. Wij zijn ook naar Londen geweest om aan Rusi te vragen ons te helpen en een analyse van het een en ander te geven. Kortom, er is een zeer zorgvuldig traject gevolgd wat uiteindelijk heeft geleid tot het besluit voor de zomer dat wij meedoen aan een vervolgfase in het kader van de ontwikkeling van de JSF, niet meer en niet minder.

Het is een meedoen in de ontwikkeling van de JSF. Het is ook wat dat betreft meer een industrieel product geworden, want het is met name gedaan om de Nederlandse industrie de kans te geven om mee te doen aan de ontwikkeling van dit vliegtuig. Wij hebben ons vastgelegd op 800 mln dollar tot 2012. Wij hebben dat nadrukkelijk gedaan om de Nederlandse industrie te helpen. Het is dus wat dat betreft echt een industrieel project waarvan wij denken dat wij er als Nederlandse staat in de toekomst veel gewin bij zullen hebben.

De heer **Van Vugt** (SP): Hoor ik de staatssecretaris van Defensie nu zeggen dat wij in een ontwikkelingsproject

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor 15 correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

voor een gevechtsvliegtuig stappen omwille van de industrie?

Staatssecretaris **Van der Knaap**: Ja, want je kunt natuurlijk ook zeggen: wij wachten een aantal jaren en kopen van de plank. Als minister of staatssecretaris van Defensie kun je dat doen. Wij hebben evenwel gedacht dat het voor onze industrie heel belangrijk is om erin te kunnen participeren en dat ons dit uiteindelijk als land een geweldig gewin oplevert. Dat is de ware reden om hieraan nadrukkelijk mee te doen. Daarbij komt nog het feit dat wij hebben geconstateerd dat de JSF het beste jachtvliegtuig zal zijn in de toekomst. Daarvoor was dat onderzoek zo belangrijk. Die twee argumenten speelden natuurlijk samen een rol, anders waren wij niet in dit avontuur gestapt.

De heer **Pormes** (GroenLinks): Ik vind het een beetje flauw dat u zegt: wij doen mee met de STD-fase, maar dat wil nog niet zeggen dat wij JSF-toestellen gaan kopen. Ik confronteer u daarom met een uitspraak van toenmalig minister-president Kok: Officieel kun je de twee besluiten wel losknippen en ben je vrij om in 2006 of 2007 te besluiten welk toestel je koopt, maar je gaat niet uitgebreid participeren in een toestel en vervolgens de suggestie wekken dat je het niet koopt. Zeg dan gewoon: wij zijn voornemens de JSF te kopen. Dan is het helder en duidelijk. Laten wij er niet omheen draaien.

Dit is een officiële uitspraak van de minister-president. Ik ga ervan uit dat die gewoon betrouwbaar is. U bent dus gewoon voornemens in 2006 of 2007 over te gaan op het aanschaffen van de JSF.

Staatssecretaris **Van der Knaap**: Bijna aan het einde van mijn antwoord op de vraag van de heer Van Vugt heb ik gezegd dat wij dit avontuur natuurlijk nooit zouden zijn begonnen als wij niet nadrukkelijk hadden gevonden dat de JSF het belangrijkste en beste jachtvliegtuig voor de toekomst is. Daarom doen wij mee. Het is natuurlijk waar dat je er alleen 800 mln dollar instopt plus wat er al in was gestopt, omdat je het product eindelijk wilt kopen. Echter, de formele besluitvorming vindt uiteindelijk in 2008 plaats.

Wij hebben ons niet vastgelegd op het aantal van 85. Als de heer Van Vugt de stukken goed had gelezen, zou hij hebben gezien dat het getal 85 is gebruikt om een soort ijkpunt te hebben voor een berekening in de geest van: stel dat wij 85 jachtvliegtuigen kopen, wat zou dat dan betekenen voor de business case. In de brief aan de Kamer is aangegeven welke gevolgen een hoger of lager aantal toestellen zal hebben. Daarover heeft Defensie volstreekte helderheid betracht. Ik kan de heer Van Vugt niet ondersteunen in zijn stelligheid met betrekking tot het aantal van 85 toestellen. Het kan best zijn dat het er minder zullen worden, maar voor de business case zijn wij van dat aantal uitgegaan. De heer Van Vugt heeft in dit verband ook nog het aantal van 4500 toestellen voor derde landen genoemd. Ook van dat aantal zijn wij niet uitgegaan. De business case is gebaseerd op 4500 toestellen: 1500 voor derde landen en 3000 voor de VS en het VK. Alleen al Engeland en de VS hebben een optie op meer dan dit aantal. De toestellen voor Europa komen daar nog eens bij.

Voor de Nederlandse industrie en de kostprijs kan het dus alleen maar meevallen.

De heer **Pormes** (GroenLinks): Ik heb geen tweede termijn nodig als ik nog een reactie krijg op mijn opmerking over de motivatie van de LPF-fractie aan de overzijde. Namens die fractie is gezegd dat het nooit ten koste mag gaan van onderwijs, veiligheid en zorg. Kan de minister dat garanderen?

Minister **Korthals**: Het is niet de taak van de minister van Defensie om een dergelijke garantie uit te spreken. Die uitspraken komen voor rekening van de LPF-fractie. De regering heeft ervoor gekozen om voort te gaan op de door de vorige regering ingezette route.

De heer **Pormes** (GroenLinks): Ik neem aan dat de minister graag een breed draagvlak in de Kamer wil en verzekerd wil blijven van politieke steun. De LPF-fractie heeft nadrukkelijk gezegd dat zij onder die voorwaarde akkoord wil gaan. De minister kan toch nu aangeven of hij dat kan garanderen?

Minister **Korthals**: Wij gaan voort op de ingeslagen weg en zijn de SDD-fase ingegaan. De huidige regering doet erg veel aan onderwijs, zorg en veiligheid en dat zal zij blijven doen. Alle investeringen zijn erop gericht om juist op die terreinen vooruitgang te boeken. Het lijkt mij dat ook de LPF zich hierin goed zal kunnen herkennen.

De heer **Doesburg** (PvdA): Voorzitter. Mijn fractie heeft zich tijdens de begrotingsbehandeling tegen de aankoop van de JSF gekeerd, zij het op gronden die hier vandaag niet aan de orde zijn geweest. Vandaag heb ik helemaal niets nieuws gehoord, afgezien wellicht van het standpunt van de LPF-fractie aan de overzijde. Voor ons was er geen enkele reden om dit debat te houden en dat heb ik ook gezegd in de commissie. Heeft de minister vandaag iets nieuws gehoord? Als dat zo is, hoor ik het graag van hem want dan begrijp ik misschien waarom het in hemelsnaam nodig was om dit debat te voeren. Vooralsnog ben ik van mening dat het totaal overbodig was dat GroenLinks en de SP alleen nog eens hebben aangegeven tegen de aanschaf van de JSF te zijn.

De heer **Pormes** (GroenLinks): Het bevreemdt mij dat u die vraag aan de minister stelt. Die vraag moet u aan ons stellen. In de commissie voor Defensie was u niet eens aanwezig toen wij schriftelijke vragen indienden. U had zich beter moeten voorbereiden.

De heer **Doesburg** (PvdA): Ik was toen wel degelijk aanwezig in de commissie. Wat zullen wij nu beleven? Toen heb ik ook al gezegd dat het naar mijn mening volstrekt overbodig is om dit debat te voeren. Ik beschouw dit maar als een leuke poging om nog eens in de krant te komen, maar het heeft niets te maken met een substantieel debat.

*N

De heer **Pormes** (GroenLinks): Wij zitten hier niet om in de krant komen. Dat gebeurt overigens zelden, zeker als het gaat om activiteiten van deze Kamer. Bovendien is het onze eigen verantwoordelijkheid om iets aan de orde te stellen. Ik begrijp echt niet wat u bedoelt. Misschien vindt u het wel vervelend dat deze kwestie tot zoveel commotie binnen uw partij heeft geleid.

*N

De heer **Van Vugt** (SP): Voorzitter. Dankzij de bemoeienis van de heer Doesburg wordt het alsnog leuk. Toch is het bizar dat een lid van de Eerste Kamer die zich moet buigen over wetsvoorstellen, een medekamerlid het verwijt voor de voeten werpt dat hij niets nieuws heeft gehoord. Dit is hier wel vaker het geval. Als de heer Doesburg dit fundamentele kritiek vindt, moet hij voor het opheffen van de Eerste Kamer pleiten. Wij zijn hier vandaag om een wetsvoorstel te bespreken. Dit is ons werk en dit probeer ik ook te doen.

De bewindslieden hebben een aantal interessante opmerkingen gemaakt waarop ik nog wil ingaan. In de eerste plaats ga ik in op de ontwikkeling van bemande versus onbemande jachtvliegtuigen. De regering geeft toe dat er ontwikkelingen op dit front zijn die de vraag naar bemande vliegtuigen zullen kunnen beïnvloeden. Zij is echter van mening dat dit niet op korte termijn gebeurt. Dit vliegtuig wordt pas op zijn vroegst in 2010 verwacht. Kan de regering nu al een schatting geven van hoe op dat moment onbemande vliegtuigen kunnen worden ingepast in ons militair apparaat?

De staatssecretaris heeft een zeer verhelderende opmerking gemaakt, namelijk dat Defensie in dit project is gestapt omwille van de industrie. Dit is vrij duidelijk. Dit zullen wij zeker nog meerdere malen naar voren brengen in debatten met de regering. De staatssecretaris zegt eigenlijk: wij hadden het ook van de plank kunnen kopen en dat zou ook verstandiger zijn geweest, omdat wij dan in 2006, 2007 en 2008 veel meer keuzevrijheid zouden hebben. Vanwege publieke overwegingen was dit misschien verstandiger geweest, maar omwille van de industrie zal de regering deelnemen in de SDD-fase waarin zij dus ook nog eens financiële risico's voor de belastingbetaler schept.

De regering zegt dat het de leidraad is dat in 2008 wordt gekomen tot afspraken die het financiële tekort volledig dekken, maar daarvoor heeft zij geen enkele garantie. Kan de regering mij en de belastingbetaler de garantie geven dat het bedrijfsleven, de industrie en de deelnemende bedrijven in 2008 de afdrachten en bijdragen van de overheid volledig zullen vergoeden?

Ik wil besluiten met de opmerking dat de SDD-fase misschien wel niet het meest omvangrijke onderdeel is van deze begrotingswijze, maar het is wel de eerste keer dat de overheid een geldelijke bijdrage levert aan de ontwikkeling van de JSF. Alleen daarom al zal de SP tegen dit wetsvoorstel stemmen.

Staatssecretaris **Van der Knaap**: Voorzitter. Ik heb nadrukkelijk aangegeven hoe groot de belangen van de Nederlandse industrie waren om mee te doen in deze fase van de ontwikkeling van de JSF. Belangen die ook de werknemers van die bedrijven nadrukkelijk hebben onderkend. Ik roep alleen al in herinnering de duizenden leden van de FNV die er hier voor kwamen pleiten om mee te doen aan deze ontwikkelingsfase van de JSF. Misschien wel stemmers van de heer Van Vugt die er belang bij hebben dat de Nederlandse industrie die kansen krijgt. Ik heb er ook bij gezegd dat het vertrekpunt was dat wij het beste vliegtuig willen hebben voor de laagste prijs. Ik tart de heer Van Vugt om aan te geven of hij een beter toestel weet te vinden dan de JSF in de toekomst zal zijn. Als dit kan samenlopen met de belangen van de Nederlandse industrie, ben je heel handig en heel slim bezig.

De heer Van Vugt heeft verder gevraagd naar de ontwikkeling van onbemande vliegtuigen en of het niet meer in de rede ligt te investeren in onbemande vliegtuigen dan in jachtvliegtuigen. Ik verzeker hem dat daarnaar zeer goed wordt gekeken. De conclusie is wel dat je altijd jachtvliegtuigen nodig zult hebben, omdat het belangrijk is dat er een piloot is die zicht kan houden op het doel dat moet worden bestookt. Daarvoor kan nooit een onbemand jachtvliegtuig in de plaats komen.

Op dit moment wordt samen met de Franse luchtmacht de bruikbaarheid onderzocht van onbemande verkenningsvliegtuigen voor landurige verkenningstaken, waarvoor jachtvliegtuigen minder geschikt zijn. Daar zien wij nadrukkelijk wel mogelijkheden voor. Verder laat de Tweede Kamer een onderzoek verrichten naar de mogelijkheden van onbemande vliegtuigen. Ik ben graag bereid om u daarover nader schriftelijk te informeren. Deze onderzoeken zullen echter allemaal laten zien dat ook in de toekomst een jachtvliegtuig nodig zal zijn.

De heer **Van Vugt** (SP): Kan de staatssecretaris aangeven waarom de regering meent omstreeks 2010 een nieuw jachtvliegtuig nodig te hebben? Het is immers bekend dat de huidige F16's tot 2020 in dienst kunnen blijven. Het ministerie zegt dit zelf.

Staatssecretaris **Van der Knaap**: Die vliegtuigen moeten dan wel in 2010 nog een keer terug naar de fabriek. Dat is niet zonder risico, omdat deze vliegtuigen dan 30 jaar in dienst zijn en in die tijd al aan een vernieuwingsprogramma zijn onderworpen. De mensen die er echt verstand van hebben, zeggen dat het de vraag is of de romp van de F16 dat nog wel aan kan. Ik vind dat risico veel te groot en investeer daarom liever in de toekomst. Wij moeten dat geld niet steken in het opkalefateren van de F16, maar in de ontwikkeling van de JSF.

De beraadslaging wordt gesloten.

Het wetsvoorstel wordt zonder stemming aangenomen.

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor 17 correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

De **voorzitter**: De aanwezige leden van de fracties van de SP, GroenLinks en de PvdA wordt conform artikel 121 van het Reglement van orde aantekening verleend, dat zij geacht willen worden zich niet met het wetsvoorstel te hebben kunnen verenigen.

**

Sluiting 15.43 uur.

!Besluiten in ingekomen stukken!

*N

Lijst van besluiten:

De voorzitter heeft na overleg met het College van senioren besloten om:

a. de plenaire behandeling van de volgende wetsvoorstellen te doen plaatsvinden op:

8 oktober 2002

Bepalingen inzake rechtspersoonlijkheid, privileges en immuniteiten van de Hoge Commissaris voor Nationale Minderheden (Wet HCNM) (27194);

Uitvoering van Richtlijn 2000/35/EG van het Europees Parlement en de Raad van de Europese Unie van 29 juni 2000 betreffende bestrijding van betalingsachterstand bij handelstransacties (28239);

29 oktober 2002

Wijziging van de Wet op de expertisecentra, de Wet op het primair onderwijs en de Wet op het voortgezet onderwijs in verband met de invoering van een leerlinggebonden financiering en de vorming van regionale expertisecentra (regeling leerlinggebonden financiering) (27728);

b. het voorbereidend onderzoek van de volgende wetsvoorstellen door de vaste commissie voor Justitie te doen plaatsvinden op:

1 oktober 2002

Uitvoering van Richtlijn 2000/35/EG van het Europees Parlement en de Raad van de Europese Unie van 29 juni 2000 betreffende bestrijding van betalingsachterstand bij handelstransacties (28239);

29 oktober 2002

Wijziging van de artikelen 139f en 441b van het Wetboek van Strafrecht (uitbreiding strafbaarstelling heimelijk cameratoezicht) (27732);

Lijst van ingekomen stukken, met de door de voorzitter terzake gedane voorstellen:

1. de volgende door de Tweede Kamer der Staten-Generaal aangenomen wetsvoorstellen:

Wijziging van de Wet op de rechterlijke organisatie in verband met verhoging van het maximale aantal advocaten-generaal bij de Hoge Raad (28322);

Wijziging van de Beroepswet in verband met het openstellen van hoger beroep bij de Centrale Raad van Beroep tegen uitspraken omtrent besluiten van de Stichting Maror-gelden overheid, de Stichting Joods Humanitair Fonds, de Stichting Rechtsherstel Sinti en Roma en de Stichting Het Gebaar (28370).

Deze wetsvoorstellen zullen in handen worden gesteld van de desbetreffende commissies;

2. de volgende regeringsmissives:

een, van de minister van Buitenlandse Zaken, ten geleide van het op 28 juni 1989 te Madrid totstandgekomen Protocol bij de Schikking van Madrid betreffende de internationale inschrijving van merken (Trb. 1990, 44), alsmede een toelichtende nota bij dit Protocol (griffiennr. 129052);

een, van alsvoren, ten geleide van het op 11 december 2001 te Brussel totstandgekomen Protocol houdende wijziging van de Eenvormige Beneluxwet op de merken (Trb. 2002, 37), alsmede een toelichtende nota bij dit Protocol (griffiennr. 129063);

een, van alsvoren, ten geleide van een overzicht van ontwerpverdragen in voorbereiding, met als peildatum 31 juli 2002 (griffiennr. 128001.1);

een, van alsvoren, ten geleide van de geannoteerde agenda van de Raad Algemene Zaken en Externe Betrekkingen (griffiennr. 128000.15);

een, van de minister van Buitenlandse Zaken en de staatssecretaris van Europese Zaken, ten geleide van de regeringsnotitie "Verantwoord uitbreiden" (griffiennr. 129061);

een, van de minister voor Vreemdelingenzaken en Integratie, inzake een overzicht van de onderwerpen betrekking hebbende op het vreemdelingenrecht en het beleid terzake (griffiennr. 129053);

een, van de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, ten geleide van de septembercirculaires Gemeentefonds en Provinciefonds (griffiennr. 129050);

een, van de minister van Financiën, ten geleide van een geactualiseerd overzicht van de geraamde kosten van de uitbreiding van de EU (griffiennr. 129054);

een, van de staatssecretaris van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer, ten geleide van de algemene maatregel van bestuur houdende wijziging van het Besluit milieusubsidies en het koninklijk besluit van 13 april 2000 tot wijziging van het Subsidiebesluit openbare lichamen milieubeheer (nadere fasering van de intrekking van het Subsidiebesluit openbare lichamen milieubeheer) (griffiennr. 129062);

een, van de minister en de staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, inzake verantwoordingsmodellen en controle protocol SUWI (griffiennr. 129056);

een, van alsvoren, ten geleide van de vierde voortgangsrapportage SUWI (griffiennr. 129055);

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden. 18

een, van de staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, ten geleide van het cao-onderzoek contracten voor bepaalde en onbepaalde tijd (griffiennr. 129051);

een, van de minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, ten geleide van het Werkprogramma 2003 van de Gezondheidsraad (griffiennr. 129066).

De voorzitter stelt voor, deze missives voor kennisgeving aan te nemen. De bijlagen zijn neergelegd op het Centraal Informatiepunt ter inzage voor de leden;

3. de volgende missive:

een, van de Algemene Rekenkamer, ten geleide van het rapport "Toelating bestrijdingsmiddelen voor de landbouw" (griffiennr. 129069).

De voorzitter stelt voor, deze missive voor kennisgeving aan te nemen. De bijlagen zijn neergelegd op het Centraal Informatiepunt ter inzage voor de leden.